

Campus Helsingborg

Lunds universitet/Högskolan Kristianstad

Lärarytildningen ÄHIB51 C-uppsats

Seminarieledare: Marie Louise Rodén & Henrik Rosengren

Januari 2016

13 augusti 1961

EXTRA: Gränsen stängs. Berlin delas upp av en mur!

En studie av nyhetsrapporteringen då Berlinmuren byggdes

Uppsatsförfattare: Louise Pålsson

Handledare: Professor Klas-Göran Karlsson

Innehållsförteckning

	Sida:
1. Inledning	2
1.1 Syfte & avgränsning	3
1.2 Frågeställningar	4
1.3 Forskningsöversikt och litteratur	4
1.4 Källmaterial och urval	5
1.5 Metod	6
1.6 Teoretiska perspektiv	9
1.7 Disposition och begrepp	10
2. Historisk bakgrund och kontext	11
3. Undersökningen	17
3.1 Analys	38
3.2 Slutsatser	43
3.3 Diskussion	43
4. Sammanfattning	44
Käll- och litteraturförteckning	

1. Inledning

Du vaknar upp en helt vanlig söndag. Utanför fönstret ser du poliser och vakter stå i smågrupper och diskutera. Det märks att någonting är på gång. Du springer ut i köket där resten av din familj sitter och lyssnar på radionyheter. Din mamma ser ledsen ut och och din pappa tar en stor klunk kaffe och ber dig att sätta dig ner vid köksbordet och lyssna på radiomeddelandena som strömmar ut i köket. Yrvaken som du är har du svårt att ta in vad personen säger på radion men du utläser att det handlar om en ny strikt gränskontroll mitt i staden. Det framkommer att de nya reglerna endast ska gälla de som bor på denna sidan av staden och du tänker direkt på din bästa kompis som bor på andra sidan floden. Ni brukar springa över till varandra ibland efter skolan och leka. Det verkar vara slut på det nu.

Måndagen kommer och din pappa går till jobbet tidigt på morgonen. Efter en timme kommer han tillbaka och säger till er att han inte längre får lov att åka till sitt arbete i och med att han inte har ett passerkort som gör att han kan komma över gränsen till Västberlin. Ni förstår inte vad som händer och bestämmer er för att gå över till grannarna och prata med dem. Alla din pappa pratar med berättar samma historia, ingen från Östtyskland får längre åka över till Västberlin om inte korrekta färdhandlingar innehas. Du klär på dig en kofta och tar din ryggsäck och springer ut på gatan. På väg till skolan stoppas du av ett taggtrådsstängsel som inte brukar finnas där. Ett par poliser kommer fram till dig och säger att du ska flytta på dig för att inte störa deras arbete. Du frågar dem vad de sysslar med och de ber dig att lyssna på radiomeddelande och läsa tidningen. Den ena vakten säger till den andra att det är nya tider nu och att ingen ska komma undan. Du blir rädd och springer hem igen.

Hela din familj sitter åter vid köksbordet och lyssnar på radion. Din pappa säger till er alla att ni nu verkar ha blivit instängda på grund av en påbörjad mur mot Västtyskland men att vi inte ska oroa oss. Beslutsfattarna har säkert goda anledningar för att införa dessa nya regler och den ökade kontrollen menar han. På framsidan av dagstidningen som ligger på bordet står det ”Åtgärder för att skydda freden och för att säkra den Tyska demokratiska republiken har trätt i kraft”. Du frågar din pappa vilka dessa anledningarna och åtgärder är, varför han inte får gå till sitt arbete och varför du inte längre kommer att få leka med din bästa kompis. Med en tår rinnande ner för kinden viskar din pappa att han inte riktigt heller förstår vad som händer och att han heller inte kan säga vad som kommer att hända. Han säger att vi måste avvakta. Du funderar på vad de vakterna du mötte tidigare menade med att det var nya tider nu. Vad som nu är nytt med denna tid tycker du inte om, du vill bara att allt ska bli som vanligt igen...

Den 12 april 1961 genomfördes den första bemannade rymdfärden då kosmonauten Jurij Gagarin cirkulerade jorden på 1 timme och 29 minuter.¹ Rymdkapplöpningen var i full gång och mänskligheten skulle på kort tid utföra anmärkningsvärda framsteg som skulle komma att förändra vår värld för alltid. Samma år påbörjades byggnationen av en mur som delade upp Berlin i en östlig och en västlig del. Aldrig hade världen varit närmare ett tredje världskrig och kalla kriget innebar en enorm kraftmätning mellan dåtidens största politiska aktörer: USA och Sovjetunionen. Berlinmuren kom att stå kvar i drygt 28 år men frågan är varför uppförandet av muren var möjlig i en världsstad som Berlin i början av sextiotalet. Hur reagerade omvärlden och hur rapporterade pressen runt om i världen om händelsen?

Det är nu 55 år sedan byggnationen av Berlinmuren påbörjades. I en värld där miljoner människor är på flykt från krig, orättvisor och elände är händelserna kring då Berlin delades upp av en mur högaktuella. Den 13 juli 2015 skrev *Dagens Nyheter* om den rådande flyktingströmmen till Europa från Syrien och kringliggande länder. Rubriken lød då: ”Ungern har påbörjat stängsel för att hindra immigranter”². Berlinmuren byggdes för att försöka få bukt på en okontrollerad massflykt från öst till väst. En sådan massflykt upplever vi även idag. Hur beskrevs 1961 beslutet i media om att uppföra en mur som skulle hindra människor från att ta sig till friheten och vilken information fick egentligen samtidens människor när de läste dagstidningen till morgonkaffet?

1.1 Syfte & avgränsning

Syftet med denna uppsats är huvudsakligen att studera hur dagstidningar skildrade händelserna kring då byggnationen av Berlinmuren inleddes. Min första tanke var att undersöka hur media i allmänhet, det vill säga både dagspressen, tidningar och radio, dokumenterade händelsen men ganska snart blev jag tvungen att avgränsa mig till en viss typ av källmaterial. Det finns relativt mycket skrivet om hur media rapporterade kring Berlinmurens fall 1989 men desto mindre om då muren uppfördes 1961. Det historiskt intressanta för oss hade varit att undersöka om och i så fall hur dagstidningar har påverkat historieskrivningen och läsarnas historiemedvetande. Detta är svårt, om inte omöjligt, att mäta och fokuset ligger därför på att med hjälp av händelserna kring Berlinmurens byggnation studera hur den historiska och världspolitiska kontexten även i samtiden påverkade hur tidningsartiklarna på olika sätt valde att spegla vad de ansåg var den pågående händelseutvecklingen.

Syftet är sammanfattningsvis att redovisa hur de artiklar jag valt skildrade händelsen samt därefter resonera kring, jämföra och analysera hur informationen skiljer sig åt samt varför det kan

---

1 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jurij-gagarin> (Hämtad 2015-10-04)

2 <http://www.dn.se/nyheter/varlden/ungern-har-paborjat-stangsel-for-att-hindra-immigranter/> (Hämtad 2015-12-14)

tänkas vara så. Fokuset ligger på att undersöka eventuella skillnader mellan öst och väst samt likheter och skillnader beroende på artiklarnas ursprungslands världspolitiska ställningstagande under kalla kriget.

1.2 Frågeställningar

I denna uppsats ska jag försöka få svar på följande frågor:

- Hur ser rapporteringen kring uppförandet av Berlinmuren ut i de angivna exempel som tas upp?
- Varför kan rapporteringen tänkas se ut som den gör och vilka är skillnaderna mellan öst och väst?

I undersökningen kommer jag att studera och sammanfatta källmaterialet som sedan analyseras i kapitlet som följer. Den första frågan kommer därför huvudsakligen att besvaras i undersökningen medan den andra frågan först i min analysdel. Tanken bakom hur frågorna är formulerade är att den första frågan ska ge en grund och förutsättningar för svaret på den andra.

1.3 Forskningsöversikt och litteratur

Precis som andra liknande händelser i historien verkar Berlinmuren skapa stort intresse både bland forskare och resten av befolkningen. Det finns en fascination över omtumlande situationer som påverkade många människor på samma gång. När det kommer till litteratur som behandlar ämnet kommer jag nedan att presentera några böcker som jag specifikt har nytta av i denna uppsats. Längre ner kommer sedan forskningsläget kortfattat att beskrivas och några exempel kommer att ges på uppsatser som i större eller mindre utsträckning berör det ämne och den infallsvinkel jag har i denna uppsats.

Jag har hittat inspiration i och använt mig av information från Peter Handbergs *Släpp ingen levande förbi: berättelser från murens Berlin* (2009), John C Auslands *Kennedy, Khrushchev, and the Berlin-Cuba Crisis 1961-1964* (1996), Frederick Taylors, *Berlinmuren: historien om muren som delade en värld : [13 augusti 1961 - 9 november 1989]* (2007), Anna Funders *Stasiland* (2005) och Edith Sheffers *Burned bridge: how East and West Germans made the Iron Curtain* (2011). Samtliga berör ämnesområdet Berlin under 1960-talet och alla förutom Ausland även specifikt Berlinmuren som fenomen.

Hans Pålsson behandlar i sin kandidatuppsats i presskunskap mediahändelsen Berlinmurens fall.³ Uppsatsen studerar hur nyhetsmedia, både dagstidningar, radio och TV, skildrar händelsen samt diskuterar medias roll i historieskrivningen. Han ställer även frågan om historia kan skrivas i

³ <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1667258> (Hämtad 2015-11-08)

samma stund som en händelse äger rum eller inte.

I sin magisteruppsats i samhälls- och välfärdsstudier, *I massmediernas spegel – makten över makten*, diskuterar Joakim Finn medias inflytande på människor och också hur människors verklighet ofta formas av just massmedia.⁴ Mediahändelsen som analyseras specifikt är kravallerna i Göteborg under ett EU-toppmöte 2001. Material som används i undersökningen är nyhetsartiklar, debattartiklar samt ledare från de fyra största tidningarna i Sverige: *Aftonbladet*, *Expressen*, *DN* och *Svenska dagbladet*. Skillnaden mellan min uppsats och Finns är att jag undersöker hur själva händelsen kring Berlinmurens byggnation beskrivs medan han istället endast är intresserad av hur människor beskrivs i media utifrån ett ideologikritiskt perspektiv.

1.4 Källmaterial och urval

Mitt källmaterial består av artiklar från Östtyskland (15 stycken), Västtyskland (5 stycken), USA (4 stycken), Storbritannien (11 stycken) samt Sverige (12 stycken). Urvalet påverkades huvudsakligen av att jag ville ha artiklar från de länder som hade störst inblandning i konflikten kring Berlin samt även presentera hur det i ett land som Sverige, som formellt stod utanför själva händelseförloppet och konflikten, rapporterades kring händelsen. Urvalet påverkades även av de svårigheter med översättning och förståelse av texterna som kan uppstå om man ska läsa texter på ett språk man inte helt behärskar. Därför blev jag dessvärre tvungen att välja bort artiklar från exempelvis Sovjetunionen, trots att dessa säkerligen varit av stort intresse för denna uppsats. De tidningar som jag tagit artiklar från delas varken upp av politisk färg, antal läsare eller liknande utan samtliga tidningar från varje land får representera landet i fråga samt deras hållning i frågan kring byggnationen av muren och omkringliggande händelser.

Artiklarna är på sitt originalspråk och därför är källmaterialet både på svenska, engelska och tyska. Jag behärskar inte tyska flytande utan har översatt i stora drag med hjälp av olika uppslagsverk och exempelvis hemsidan Google Translate. I och med att jag i min undersökning inte är ute efter några detaljer i texterna utan mer är intresserad av hur man benämner och talar om muren och dess uppförande så gör den språkliga barriären ingenting. Den typ av textanalys som jag kommer använda mig av kommer att modifieras så att den är fruktbar för alla texterna oavsett språk. Artiklarna publicerades någon gång mellan våren 1961 till och med hösten 1961 men fokusen ligger på artiklar från dagarna runt den 13 augusti 1961, då murbygget inleddes. Om inget annat anges läses samtliga artiklar i sin helhet samt i originalversion. Då det i samband med artiklarna förekommer bilder kommer dessa att kommenteras, men inte som en del av materialet, och kommer därför inte analyseras såsom texterna.

---

4 <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A467449&dswid=-8317> (Hämtad 2015-11-08)

De svenska artiklarna är alla hämtade från mikrofilmsarkivet på Lunds universitetsbibliotek och de utländska artiklarna är huvudsakligen hämtade från de olika tidningarnas egna arkiv på deras hemsidor. I undersökningen kommer jag löpande kort förklara var materialet mer specifikt är taget från då detta är av intresse.

1.5 Metod

Kvalitativ metod, inom samhällsvetenskaperna ett samlingsbegrepp för olika arbetssätt som förenas av att forskaren själv befinner sig i den sociala verklighet som analyseras, att datainsamling och analys sker samtidigt och i växelverkan, samt att forskaren söker fånga såväl människors handlingar som dessa handlingars innebörder.⁵

I och med att syftet med min undersökning är att undersöka texter samt identifiera diverse underkategorier i dessa applicerar jag precis som de flesta andra en kvalitativ metod. Intresset ligger även i att titta närmare på vad texterna innehåller och även resonera kring varför de innehåller just den informationen.

Tolkning präglas alltid av en förförståelse, hur man tolkat liknande tidigare. Man är redan förutbestämd att ha vissa historiebruk, vi är förprogrammerade. Man tolkar aldrig i ett tomrum, man har fördomar. Man har på förhand ofta dömt texten och presenterar sedan detta i sin tolkning. Man är inte intresserad av det aktiva utan det passiva, vad man har med sig från tidigare påverkar tolkningen, exempelvis symboler, värderingar och annat.

Med textanalys avses här en undersökning av en text ur olika metodologiska synvinklar för att få fram dess struktur eller logiska uppbyggnad och mening, innehåll eller budskap. Med avseende på hur man får fram eller kommer åt textens budskap är det relevant att bl a ta hänsyn till följande faktorer: Textens författare (avsändare) och avsedda mottagare (adressat), språket på vilken den är skriven, den historisk-kulturella situation i vilken den är skriven (den extra-lingvistiska kontexten), dess stil, genre, grammatiska, semantiska och logiska uppbyggnad.⁶

Utifrån denna beskrivning genomförs de flesta analyser av texter. På grund av mitt material samt för att förenkla en analys av resultatet har jag dock valt att endast fokusera på vissa delar av textanalysen. Det är författarnas, eller i fallet med min undersökning de olika ländernas, intentioner med texterna som är det allra mest intressanta. Vad vill de förmedla och varför?⁷ Språket informerar inte endast utan formar även hur vi ser på världen.

På tvärs genom kontexten, semantiken och lexikogrammatiken går språkets metafunktioner, som är tre till antalet: den *ideationella*, den *interpersonella* och den *textuella*. [...] Varje kontext har dessa tre dimensioner: det pågår en verksamhet (ideationellt), det finns en relation mellan de inblandade (interpersonellt), och ett visst

5 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvalitativ-metod> (Hämtad 2015-10-04)

6 Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.), *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund, 1996 s. 170

7 Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.), 1996 s. 183

kommunikationssätt (textuellt).⁸

Samtliga artiklar som ingår i mitt material är av samma genre, det vill säga nyhetsartiklar i dagstidningar. De har alla som avsikt att informera allmänheten i och med att de klassas som nyhetsartiklar och presenteras i ett medium avsett för att sända information. Hos alla tidningar finns även ett kommersiellt intresse och innehållet, även nyhetssidorna, ska dels få människor att vilja köpa tidningar men även att vilja välja en specifik tidning framför andra. Då en stor händelse, som exempelvis byggnationen av Berlinmuren, är i fokus gäller det att konkurrera med andra tidningar oavsett om skillnaden endast handlar om en liten vinkling eller en rubrik formulerad på ett intresseväckande sätt.

Nyhetsartiklar är generellt av utredande karaktär med avsikt att informera sina läsare. De sändare som finns, och som också påverkar texten och hur den sedan tolkas, är dels författaren och dels tidningen i stort. I mitt fall kommer jag inte att kommentera de olika tidningarnas eller författarnas politiska ställningstagande utan analysera varje text för sig samt låta ursprungslandet för artikeln påverka min indelning av materialet. När jag sedan ska tolka resultatet av min undersökning kommer därför texterna få företräda det specifika landet de kopplats samman till och paralleller kommer att dras till det specifika landets roll och ställningstagande i konflikten kring just Berlinmuren.

Kontexten får alltså en väldigt stor roll i min undersökning men framför allt när resultaten sedan ska analyseras. I och med att mitt material är skrivet på både svenska, tyska och engelska kommer inte fokuset att ligga på specifika ordval eller det rent grammatiska utan hur man i texterna väljer att beskriva händelser och vilket perspektiv problemen ges.

Verksamheten texterna befinner sig i är att informera människor och kommunikationssättet är tidningsartiklar med alla de konventioner och regler som följer med den texttyp. Deltagarna är dels sändarna (tidningarna/länderna) samt läsarna. Detta bidrar till en väldigt asymmetrisk roll i och med att tidningarna har makten att skriva något utan att få en direkt respons från mottagarna. Dessutom kopplas en enorm trovärdighet till just dagstidningarna vilket gör att innehållet i nyhetsartiklarna automatiskt tas på allvar av läsarna.⁹ Detta var nog ännu mer påtagligt på 1960-talet i och med att man kanske fick all sin information från en och samma tidning och hade därför inte någon möjlighet att själv jämföra innehållet på annat håll.

”Samtidigt som vi *beskriver* verkligheten med hjälp av berättelserna *skapar* och *återskapar* vi denna verklighet. [...] Berättelser har inte bara en deskriptiv funktion utan också en normativ, vilket gör berättelser till ett uppmärkt material för studium av vilka ideal som lyfts fram som eftersträvarsvärda.”¹⁰

8 Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas, *Funktionell textanalys*, Norstedt, Stockholm, 2011 s. 10

9 Hellspång, Lennart & Ledin, Per, *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*, Studentlitteratur, Lund, 1997 s. 53

10 Holmberg, Karlsson & Nord (red.) (2011) s. 65

Texter i allmänhet reagerar och återberättar ofta andra texter vilket bidrar till den intertextuella aspekt som även min undersökning kommer att beröra. Ett nyhetstelegram skickas ut med en viss information som sedan hela världens nyhetsbyråer och dagstidningar tar del av.¹¹ Frågan är om detta går att notera i materialet men det är viktigt att ha i åtanke då det möjliggör inte bara chansen att se till skillnader mellan texterna och länderna som aktörer utan även likheterna.

Dag Thorén skriver i sin masteruppsats¹² i kommunikation och medier att ”Objektivitetsnormen återspeglar en 'epistemologisk kluvenhet' inom journalistiken. Å ena sidan erkänner den att journalistiken inte kan presentera absoluta och värdefria sanningar, å andra sidan hävdar den att en uppsättning professionella föreskrifter kan trola bort subjektiva nyheter, bland annat genom att låta journalistiken influeras av vetenskapliga metoder där fakta åtskiljs från tolkningar och där båda sidor i en konflikt får komma till tals. Men även objektivitetsidealet har kritiserats från vetenskapsteoretiskt håll. Ur ett postmodernt synsätt anses det naivt att ens försöka överföra vetenskapliga sanningsideal till journalistiken eftersom både medierna och vetenskapen kan reduceras till 'instanser för verklighetsframställning'”. Jag förutsätter alltså att artiklarna i mitt material inte presenterar någon sorts sanning utan endast speglar den inställning journalisterna har till den beskrivna händelseutvecklingen. Trots att dagstidningars roll formellt är att informera filtreras informationen via flera led till att till slut bli en artikel med ett avgränsat innehåll. Precis som Thorén skriver hanterar jag mitt material som beskrivningar av en verklighet som de olika dagstidningarna ansåg vara lämplig för sitt specifika syfte. De olika ländernas artiklar ställs mot varandra utan att jag anser att någon information är mer sann än någon annan.

Tidningsartiklar innehåller både vertikal och horisontell intertextualitet. Den förra avser hur själva artiklarna och dagstidningarna i helhet utformas och att man som läsare i förväg har en viss förväntning på denna typ av text. Detta är också viktigt för författarna som kan lita sig på tidigare artiklar men även för läsarna som på samma sätt varje gång kan ögna igenom texten för att få fram önskad information. Horisontell intertextualitet avser de spår av andra texter som man öppet lånat, exempelvis citat och referat.¹³

När det kommer till ideationell struktur så kommer jag titta närmare på vad texterna egentligen säger och hur detta i så fall bör tolkas. En texts innehåll betyder självklart inte samma sak för alla läsare men jag ska försöka få fram den tydligaste tolkningen av innehållet som möjligt. Det är alltså under mitt arbete med texterna viktigt att försöka läsa artiklarna utifrån hur människor i samtidens perspektiv, så kallad empatisk läsning, samtidigt som att jag i bakhuvudet både har det

---

11 Hellspång & Ledin (1997) s. 43

12 <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=7762564&fileId=7762582> s.19 (Hämtad 2015-11-08)

13 Hellspång & Ledin (1997) s. 57

större perspektivet samt frågorna jag ställt utifrån den tid jag själv lever i nu. De faktorer som kommer att studeras är vilka tema som finns i texterna, vad texten föreslår, så kallade propositioner, vilka perspektiv och förhållningssätt som finns samt hur dessa i sin tur kan tänkas påverka textens innehåll och informationsurval.¹⁴

Sammanfattningsvis kommer min metod bestå av två huvudgrenar, båda inom huvudmetoden textanalys av brukstexter: intertextualitet och ideationell struktur. Jag kommer alltså att titta närmare på vilka likheter och skillnader texterna har, både inom de olika ländernas tidningar men sedan även länderna emellan samt studera de innehållsmönster som texterna har. Därefter kommer jag att sortera in texterna i diverse underkategorier för att strukturera upp mitt resultat. Bilderna ska ses som text men kommer inte att analyseras i någon större utsträckning.

1.6 Teoretiska perspektiv

Redan från början hade jag stora problem med att sammanfatta och beskriva min analytiska ram samt teoretiska utgångspunkter. Efter att ha läst en rad liknande uppsatser fick jag dock lite inspiration. De teoretiska perspektiv jag valt kommer att nedan kort beskrivas samt sedan diskuteras tillsammans med mitt resultat i analys- och diskussionskapitlet.

I och med att mitt inhämtade material publicerades i början av 1960-talet ville jag också försöka analysera dessa källor med dåtidens glasögon. För att underlätta förståelsen av massmedia och deras funktion under 1960-talet använde jag mig av *Ni har väl läst tidningen idag?* av Hellmark, Lindberg & Nilsson från 1969.

”Det är viktigt att rubba denna starka tilltro till tidningarnas arbetsmetoder – tron på att massmedia reflekterar verkligheten som plana speglar.”¹⁵ Detta citat agerar som en röd tråd i mitt analysarbete och påminner mig själv om att ständigt vara kritisk till det jag läser. Den information som presenteras i de undersökta artiklarna kan sällan tas som fakta utan mer som en återspeglning för vad tidningarna ha för inställning till händelsen.

Viktigt är också att minnas hur information spreds under denna tid och hur detta kan komma att påverka innehållet i artiklarna. Nyhetsbyråer spred telegram som sedan refererades och omskrevs i artiklar gång på gång som sedan spreds vidare ytterligare. Denna verksamhet bildade stora nät över hela jordklotet. ”Alla personer som på någon punkt under nyhetens väg bearbetar telegrammet är formade av sin miljö och har personliga politiska värderingar som självfallet färgar deras arbete.”¹⁶ Samtidigt som att samma information spreds mellan länder fanns det precis som

---

14 Hellspång & Ledin (1997) s. 115

15 Hellmark, Christer, Lindberg, Bernt & Nilsson, Karl-Ola, *Ni har väl läst tidningen idag?: [en kritisk analys av nyhetsförmedlingens innehåll och syften]*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1969 s.41

16 Hellmark, Lindberg & Nilsson (1969) s.65

idag även en enorm konkurrens om att ha dominans på nyhetsmarknaden. Dagstidningar är ju när det kommer till kritan även en del av en vinstdrivande verksamhet vilket självklart påverkar deras agerande.¹⁷

När det kommer till teorier kring massmedias makt och status i samhället finns det en uppsjö av forskare som diskuterat detta. Viktigast är att notera hur media inte bara formar historier kring händelser utan även läsarnas uppfattning om sig själva och sin verklighet.

The capacity to define the situation for self and others is a key dimension of social power. One reason to study mass media documents is to understand the nature and process by which a key defining aspect of our effective environment operates and to attempt to gauge the consequences. The media is consequential in social life.

Numerous studies strongly suggest that public perceptions of problems and issues (the texts they construct from experience) incorporate definitions, scenarios, and language from news reports.¹⁸

Den verklighet som presenteras i media är alltså en ofta väldigt tillrättat berättelse men i alla fall alltid en filtrerad sådan. Det sker ett utstuderat urval under informationsinhämtningen och det finns ofta ett väldigt tydligt syfte med att skriva en viss artikel på ett visst sätt. I och med att journalister och media i allmänhet inte utger sig för att vara vetenskapliga behövs heller inte att man presenterar båda sidor i en konflikt eller berättar alla åsikter kring en viss händelse. Det man skriver måste om inget annat anges vara korrekt men det som utelämnas kanske enligt någon annan hade varit minst lika relevant. Hur samma händelse och hur berättelserna kring denna vinklas ligger fokuset på i just min undersökning.

1.7 Disposition och begrepp

Min disposition följer en klassisk ordning och en historisk bakgrund tar över efter inledningskapitlet. I den historiska bakgrunden sätts mitt material in i ett större sammanhang för att presentera de länderna var artiklarna har sitt ursprung i som aktörer i världspolitiken under 1950-60-talen samt specifikt i Berlinfrågan. Sverige som neutralt under kalla kriget problematiseras även. I undersökningen studeras och sammanfattas artiklarna som utgör mitt material. Först presenteras de östtyska artiklarna sedan följer de västtyska, amerikanska, brittiska och till sist även de svenska.

Sedan analyseras resultaten från undersökningen i ett större sammanhang, med den historiska bakgrunden som stöd. Avslutningsvis förs en diskussion kring resultat och analys och sist sammanfattas hela uppsatsen kortfattat.

---

17 Hellmark, Lindberg & Nilsson (1969) s.61

18 Altheide, David L., *Qualitative media analysis*, Sage, Thousand Oaks, Calif., 1996 s.69

2. Historisk bakgrund och kontext

”Såhär är det...de byggde muren för att folk inte skulle kunna sticka sin väg och nu river de den för att folk ska sluta sticka sin väg. Det är vad jag kallar logik.”

Icke namngiven gäst på en bar i Östberlin efter att muren rivits, november 1989¹⁹

Andra världskriget efterlämnade sig ett Europa i spillror. Sovjetunionen hade förlorat 27 miljoner män och Tyskland var totalt raserat. USA gick vinnande ur kriget och hade en unik ekonomisk ställning efter kriget på grund av dess industriella kapacitet och minimala materiella förstörelse under kriget.²⁰ Under Potsdamkonferensen sommaren 1945 höll alliansmakterna för sista gången en enad front i sitt beslutsfattande. Bakom fasaden var dock makthavarna väldigt splittrade. Där beslutade man att Tyskland skulle demilitariserats och allt vad nazism gällde skulle raderas. Krigsskadestånd skulle betalas till ockupationsmakterna och Sovjetunionen skulle tills vidare förvalta över Östpreussen och Polen samt övriga delar av Tyskland öster om Oder–Neisse-linjen. Västmakterna accepterade även att tyskar skulle fördrivas från Östeuropa till Västeuropa om det behovet fanns.²¹ Berlin utgjorde länge alltså gränsen mellan västerländsk demokrati och kommunistiskt diktatur i öst.

Tyskland delades efter kriget upp i fyra delar och varje segrarmakt fick en del var. I och med Berlins geografiska placering i Europa bestämde segrarmakterna sig för att även dela in staden i fyra sektorer; en fransk, en brittisk, en amerikansk och en sovjetisk. På grund av den sovjetiska delens kommunistiska styre efter 1946 och västmakternas inställning till detta förstärktes motsättningarna mellan sektorerna trots att tanken från början var att Berlin som helhet skulle styras som en enhet under en ledning.

Dessa motsättningar resulterade i Berlinblockaden 1948-49. Sovjetunionen införde i mars 1948 restriktioner som på olika sätt hindrade trafik och kommunikationer att fritt röra sig till och från Berlin. Detta fick stora följder på grund av att Berlin fungerade som en liten ö mitt i det sovjetockuperade området som senare kom att bli en del av Östtyskland. Västmakterna införde en egen lagstiftande församling samt egen valuta (D-mark) i sina ockuperade områden vilket ledde till att även Sovjetunionen valde att göra detsamma i sin del av Berlin. I juni 1948 var läget så spänt att Sovjet stängde samtliga kommunikationsmöjligheter till Berlin förutom en luftkorridor som säkrade mattransporter och dylikt. Sovjet ville tvinga västmakterna att ändra sin tysklandspolitik men reaktionen blev snarare att man accepterade läget och väst såg till att försörja de två miljoner invånare som levde i Västberlin via lufttransporter under nästan två år.²²

19 Taylor, Frederick, *Berlinmuren: historien om muren som delade en värld : [13 augusti 1961 - 9 november 1989]*, Forum, Stockholm, 2007 s. 6

20 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/andra-världskriget> (hämtad 2015-11-10)

21 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/potsdamkonferensen> (hämtad 2015-11-10)

22 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinblockaden> (hämtad 2015-11-11)

”Berlinblockaden utgjorde inledningen på de ”hårda” kalla kriget. Förhållandet mellan väst och Sovjetunionen försämrades slutligen från ett desillusionerat sporadiskt våldsamt käbbel till ett slags låggradig konflikt utan krigsförklaring.”²³ I en kalla kriget-kontext fungerade Berlin i detta skede som en nagel i ögat på ett kommunistiskt monster och att behålla Berlin blev mer och mer en prestigefråga för västmakterna. En militär erövring kunde nu snabbt ha utvecklats till ett fullskaligt krig, möjligen till och med ett nytt världskrig.²⁴

Våren 1949 slog västmakterna ihop sina ockupationszoner till Förbundsrepubliken Tyskland, även kallat Västtyskland. I maj hävde Sovjetunionen sin blockad men relationen sidorna emellan var trots det nu bortom all räddning. I oktober utropades den Tyska demokratiska republiken, även kallat Östtyskland. Blockaden som av Sovjet avsåg att minska Västberlins blickar västerut resulterade istället i ett påskyndande av delningen av Tyskland.²⁵

I mars 1952 närmade sig Sovjet de övriga tre ockupationsmakterna Frankrike, USA och Storbritannien, och föreslog idén om att genomföra ett demokratiskt val i ett enat Tyskland. Det fanns dock delar av förslaget, exempelvis förbudet mot militärt samarbete med fiender till Sovjet samt förflyttning av den tyska statsgränsen, som gjorde att västmakterna sa ett bestämt nej till förslaget. Som svar på detta började Ulbricht att organisera Östtyskland på alla nivåer samt enligt instruktioner från grannen i öst även börja öka kontrollen vid gränsen mot väst. Zongränserna utvecklades snabbt till statsgränser och arbetet fick lämpligt nog namnet ”Operation ohyra”.²⁶ I maj 1952 utropade Bonn-regeringen Västtyskland till en suverän stat.²⁷

Under de följande åren fungerade Västberlin som en sorts delstat i Västtyskland men Östberlin officiellt som huvudstaden i Östtyskland. Delningen av staden behandlades utifrån den så kallade *Berlinfrågan* och västmakterna var tidigt tydliga med att sektorgränsen mellan den västra och östra delen av Berlin inte ansågs vara en internationell gräns. Frågan ställdes på sin spets under Berlins andra kris 1961 då Sovjet krävde att Västberlin skulle avmilitariseras och fungera som en neutral stad utan total kontroll från Västtyskland. Västmakterna vägrade att godkänna detta och frågan togs upp på ett möte mellan sovjetledaren Nikita S Chrusjtjov och USAs president John F Kennedy i Wien samma år.²⁸ Mötet blev dock ett enormt misslyckande och ingen lösning av oenigheten kunde fastställas.

Under 1961 hanterades frågan kring Berlins öde av många ledare. Den sedan 1950 östtyske ledaren Walter Ulbricht, Chrusjtjov, Västtysklands president Konrad Adenauer och Kennedy valde

---

23 Taylor (2007) s. 97

24 Taylor (2007) s. 102

25 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinblockaden> (Hämtad 2015-11-11)

26 Taylor (2007) s. 104

27 Taylor (2007) s. 105

28 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinfrågan> (Hämtad 2015-11-11)

alla att mer eller mindre tydligt kommentera situationen i vars ett tal. Innehållet i dessa kommer i korthet att presenteras nedan.

Under ett stort möte med det kommunistiska arbetarpartiet i Moskva 3-5 augusti 1961 berättade Ulbricht om vikten av att konflikten kring Berlin löses så fort som möjligt och att Västberlin snarast bör neutraliseras både politiskt och militärt för allas bästa. Han fastslog även att Östtyskland genomfört sin del av avtalet genom att bibehålla ett Europa färgat av fred. Ulbricht fortsatte med att öppet kritisera västmakterna och Adenauer och anklaga dem för att ha brutit avtalet som slöts under Potsdamkonferensen samt att ”fienden” (västmakterna) utnyttjat passagen från öst till väst som ett medel att underminera Östtyskland, både politiskt och ekonomiskt, genom att locka människor att flytta till väst. Den öppna gränsen mot väst sågs som ett öppet sår varifrån Östtyskland dagligen blödde i form av både ekonomiska förluster och förlorade medborgare på grund av flytt.²⁹ I juni hade Ulbricht gjort sitt kända uttalande om att Östtyskland inte hade någon som helst avsikt att uppföra en mur mot väst rakt igenom Berlin.

På samma konferens i augusti 1961 som Ulbricht talade på höll Chrusjtjov ett tal angående den akuta Berlinkrisen. Vid denna tidpunkt kände sig Chrusjtjov väldigt pressad av andra stora kommunistländer, exempelvis Kina, på grund av hans hittills stora vilja att lösa problemet med Tyskland, och även Berlins, indelning. Efter USAs ingripande och försöka att attackera kommunistiska Kuba samma år blev Sovjet mer angelägna än någonsin att tydligt markera sitt motstånd till väst. Detta resulterade i att Chrusjtjov till varje pris ville lösa problemet utan att för den delen tränga in Kennedy i ett hörn och riskera att förlora kontrollen över situationen.

I sitt tal höll Chrusjtjov Ulbricht om ryggen och påtalade att en snar lösning var av stor vikt för att undvika en större, möjligen militär, konflikt. Han menade att om västmakterna på något sätt skulle komma att kränka de rådande flygrutterna över Berlin eller andra inresemöjligheter skulle dessa fordon skjutas ner av östmakterna Sovjet och DDR. Han nämner dock ingenting om planen om att uppföra en mur utan det finns mer en antydning om att Chrusjtjov och hans likasinnade är beredda att försöka förhandla fram en lösning en sista gång innan andra åtgärder vidtas.³⁰ Chrusjtjov tyckte att muren var en pinsam lösning men lät slutligen Ulbricht uppföra den för att förhindra att Östtyskland förblödde helt och hållet.

Tidigare under sommaren valde Kennedy att ”tala till folket” och berätta för amerikanarna om hans resa till Tyskland samt att dela med sig av tankarna kring den rådande Berlinkrisen. Han inledde sitt tal med att vädja till folket om deras förståelse av de insatser som västmakterna kommer att bli tvungna att göra samt att berätta att de isolerade invånarna i Berlin inte är det största problem

---

29 <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116211> (Hämtad 2015-11-17)

30 <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/khrush.htm> (Hämtad 2015-11-17)

som behöver få en lösning utan att problemet dessvärre snarare finns över hela världen i form av kommunismen. Han motiverade att USA och de andra västliga aktörerna var viktiga aktörer i Europa på grund av deras vinst över Nazityskland i andra världskriget. Kennedy berättade att Berlin inte var en del av Östeuropa och heller som helhet aldrig skulle bli det. Han fortsatte med att säga att han vägrade se att kommunister drev ut västmakterna ur Berlin och att han tillsammans med de andra aktörerna både var villig att förhandla fram en lösning samt sätta hårt mot hårt i form av militära krafter. USA och NATO ville inte föra propaganda för sin sak eller på något sätt provocera motståndarna i öst utan endast förbereda sig för vad som skulle kunna komma inom en snar framtid. Han manade också till västmakterna att försöka hålla en enad front och bygga upp ett samlat motstånd mot fienden kommunismen. Kennedy avslutade med att förtydliga att USA var väldigt intresserade av att hitta en lösning i frågan men att de under inga omständigheter kommer att backa eller ge upp Berlin.³¹ Kennedy var en väldigt ny president och ville göra allt för att framställas i god dager i media. Han ville även framstå som handlingskraftig och som en ledare som inte vek sig så lätt. Detta såg till att utnyttjas i media under både Kubakrisen och i Berlin.

Den 18 augusti 1961 bröt Konrad Adenauer tystnaden genom att kommentera det påbörjade arbetet med Berlinmuren. Han påtalade att det är de Sovjet-kontrollerade zonerna i Berlin som initierade bygget natten mellan den 12 och den 13 augusti. Ulbricht anklagades för att begränsa de fria människorna i Berlin samt att förhindra att en fredlig alternativ lösning blev möjlig. I och med uppförandet av den hittills på sina ställen provisoriska muren kränks det samarbete som avtalats efter krigsslutet mellan de fyra segrarmakterna. Adenauer benämnde muren som en olaglig och högst olämplig lösning. Han beskrev vidare att det måste ligga något bakom den desperation som får Östtyskar att riskera sina liv och lämna sina ägodelar för ett friare liv i väst. Han menade att den enda hållbara lösningen på Berlinfrågan kan nås genom förhandlingar aktörerna emellan. Adenauer avslutade sitt tal med att öppet tala till de tyskar som nu skurits av på grund av muren och får acceptera sitt öde öster om muren. Han bad dem att aldrig ge upp och lovade dem att den fria världen en dag ska lyckas befria dem från förtrycket som de nu kommer att tvingas leva i.³²

Mellan 1949 och 1961 flydde uppskattningsvis 2,7 miljoner människor från Östtyskland till Västtyskland, huvudsakligen via Berlin på grund av dess fördelaktiga geografiska läge. För att förhindra denna massflykt av goda medborgare valde DDR, som Östtyskland kom att kalla sig själva, att påbörja uppförandet av Berlinmuren den 13 augusti 1961.³³ Muren byggdes dels på grund av ekonomiska orsaker i och med det faktum att DDR förlorade många välutbildade östtyskar som flydde till väst genom Berlin. Det var också vanligt att östtyskar jobbade i väst men bodde i öst på

31 <http://www.presidentialrhetoric.com/historicspeeches/kennedy/berlincrisis.html> (Hämtad 2015-11-17)

32 http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1473 (Hämtad 2015-11-17)

33 <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinmuren> (Hämtad 2015-11-11)

grund av att det där var mycket billigare att leva och bo. Detta fenomen ville man helst undvika för att försöka behålla både kunskaper och vinsten av arbetet kvar i Östtyskland.

En politisk orsak till murens uppförande var sammanfattningsvis att Sovjet tyckte att väst började ha för många åsikter kring Östtyskland och de ockupationszonerna som uppförts efter andra världskriget. Det fanns endast en stor makt i öst och det skulle enligt Sovjet även förbli så. Östtyskland såg muren som en ”antifascistisk skyddsvall” och Berlinmuren blev den sista delen av den stängda gräns som redan fanns mellan Väst- och Östtyskland.³⁴

Mellan den fjärde och den nionde augusti 1961 träffades representanter från USA, Västtyskland, Frankrike och Storbritannien på ett möte i Paris angående Berlins status. Västmakterna kom överens om att inleda förhandlingar med Östtyskland och Sovjet men meddelade inte sin plan för dessa. Några dagar senare bestämde Warszawapakten sig för att stänga gränsen, något som man dock inte meddelade västmakterna.³⁵

Genom svek, mutor och utpressning lockar den västtyska regeringens olika organ och militära intressenter vissa instabila element i Tyska demokratiska republiken att lämna landet och bege sig till Västtyskland...

Warszawapakten medlemsstater måste vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa sin säkerhet och, först och främst, DDR:s säkerhet.

Tillkännagivande från Warszawapakten utfärdat 00.11 söndagen den 13 augusti 1961 när den första taggtråden började spännas upp längs gränsen mellan Öst- och Västberlin³⁶

Fram till natten mellan den 12 och 13 augusti 1961 kunde berlinarna röra sig relativt fritt mellan de fyra ockupationszonerna Berlin var uppdelad i. Klockan 00.01 tillkännagav Östtyskland att all trafik mellan Öst- och Västberlin tillvidare skulle stoppas.³⁷ Under natten började östtysk militär att rulla ut taggtråd vid gränsen mellan de västliga och östliga zonerna och under söndagen den 13 påbörjades arbetet med att bygga Berlinmuren. Ibland drogs gränsen mitt i ett hus eller delade upp ett kvarter vilket innebar att familjer splittrades samt att människors öden för alltid förändrades.

Gränsen mellan Öst- och Västberlin var drygt 15 mil men endast 4 mil utgjordes till en början av en betongmur. Resten av gränsen stängdes med hjälp av taggtråd, stängsel och minerade fält eller vattendrag. Vid gränsen placerades vakter och vaktorn ut och de fick i uppdrag att göra vad som krävdes för att förhindra ytterligare flykt från öst till väst.³⁸ Problemet man tidigare haft med att tågtrafiken gick genom Västberlin hade man nu löst genom att bygga nya spår runt Västberlin som blev klara 1961. Över 100 gränsövergångar stängdes på en gång och nästan 15000

---

34 Taylor (2007) s. 220

35 Taylor (2007) s. 181

36 Taylor (2007) s. 6

37 Taylor (2007) s. 197

38 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/europa/berlinmuren.php> (Hämtad 2015-11-17)

personer sattes i arbete med byggnationen av muren.³⁹ Kvällen den 13 augusti valde Berlins borgmästare Willy Brandt att säga följande: "The Berlin Senate publicly condemns the illegal and inhuman measures being taken by those who are dividing Germany, oppressing East Berlin, and threatening West Berlin....".⁴⁰ Under 1970-talet förstärktes muren ytterligare på många ställen för att hörhindra flykt över muren.⁴¹ Berlinmuren stod i över 28 år och föll den 9 november 1989.

Sammanfattning av Östtyskland, Västtyskland, USA, Storbritannien & Sverige som aktörer under kalla kriget med fokus på Berlin

Under nästan hela kalla kriget fungerade Östtyskland som en lydstat till Sovjet. Under 1950- och 60-talen var landets ekonomi väldigt instabil och folket fick jobba hårt för låga löner. Detta visade folket sitt missnöje över under Berlinrevolten 1953. Östtyskar blickade mot väst och önskade ett lättare och friare liv vilket innebar att många därför valde att fly, ofta genom den enda öppna passage över till väst som fanns kvar in på 1960-talet: Berlin.⁴²

Efter Berlinblockaden 1948 valde Västtyskland att tillfälligt utropa Bonn till Västtysklands huvudstad. En konstitutionell president, dock utan reell makt, valdes och de regioner som ingick i Förbundsrepubliken Tyskland fick tillbaka sitt självbestämmande i viss utsträckning. 1955 gick Västtyskland med i NATO och blev från och med då den geografiska förberedelseplatsen för att möta vad västmakterna, med USA i spetsen, kallade det kommunistiska hotet österifrån.⁴³

Som en av huvudaktörerna under kalla kriget var USA tydliga med sin inställning till allt som riskerade demokratin. Deras inblandning i både Korea- och Vietnam-kriget lade en grund till var USA valde att ställa sig politiskt i Berlinfrågan. En grund som sedan Kennedy uttalade som tydligt antikommunistisk. Det överhängande hotet om kärnvapenkrig satte skräck i hela världen.⁴⁴

I och med Storbritanniens dåliga situation efter andra världskriget fick landet ekonomiskt stöd från USA och var en av de länder som fick mest pengar genom den så kallade Marshallhjälpen. USA och Storbritanniens militära samarbete fortsatte och deras kontakter var starka både inom och utanför NATO-samarbetet. Dessutom samarbetade länderna när det både kom till kärnvapentechnologi och det vidare utvecklandet av underrättelsetjänsten i både USA och Storbritannien.⁴⁵

Sverige försökte själv hålla sig utanför kalla kriget och blev aldrig medlem i NATO. Trots

---

39 <http://www.berlinermauer.se/bakgrund.html> (Hämtad 2015-11-17)

40 <https://www.berlin.de/mauer/geschichte/index.en.html> (Hämtad 2015-11-17)

41 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/europa/berlinmuren.php> (Hämtad 2015-11-17)

42 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/wp/osttyskland.php> (Hämtad 2015-12-08)

43 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/vasttyskland.php> (Hämtad 2015-12-08)

44 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/usa.php> (Hämtad 2015-12-08)

45 <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/storbritannien.php> (Hämtad 2015-12-08)

detta gjorde risken för ett nytt krig att Sverige rustade upp för ett totalförsvar ändå.

Underrättelsetjänst och till och med planer för ett eget kärnvapenprogram förekom i Sverige.⁴⁶

Det man får ha i minnet är att dagstidningar, radio och delvis TV var det enda sättet att tillgodogöra sig information på 1960-talet. Det fanns inget internet och sociala medier utan det som massmedier valde att gå ut med var också den information man hade att tillgå. Dagstidningar hade alltså en större position i nyhetsrapporteringen 1961 än idag. Idag kan vi läsa flera olika utsagor kring en händelse eller hänga med i en debatt på ett helt annat sätt än för 55 år sedan. Då läste man det som stod i tidningen och trots att alla kanske inte accepterade dessa nyheter som sanning så var det den informationen man hade att tillgå.

3. Undersökningen

ÖSTTYSKLAND

Neues Deutschland:

13 augusti 1961⁴⁷: Rubrikerna på förstasidan löd: ”Beslut från den tyska demokratiska republikens ministerråd” och ”Förklaring från regeringarna för stater i Warszawapakten”. Tonen i den första delen av artikeln är väldigt hård och Västtyskland beskrivs som en girig kapitalist som formellt fungerar som en lydstat till USA, på grund av sitt engagemang i NATO. Vidare står det att den rådande militarismen i Västtyskland sätter hela Europa i fara och att detta egentligen bryter mot de bestämmelser om nedrustning som beslutades under Potsdamkonferensen. Fenomenet beskrivs som en systematisk upprustning inför inbördeskrig i Europa vilket motiverar att muren blir ett skydd mot detta. Man tar även avstånd från de så kallade Hitler-generalerna och Tredje riket som de fortfarande menar håller på att upprättas. Så länge inte Västtyskland avmilitariseras samt gör Västberlin till en fri neutral stad krävs en strikt gränskontroll mot Östtyskland. Artikeln avslutas med ett uttalande att den nu stängda gränsen kommer att innebära en del besvär för invånarna i Berlin men att det under rådande förutsättningar är en nödvändighet att sätta stopp för passagera över mot väst. I en separat del av framsidan förklaras även vilka övergångar mellan Västberlin och det så kallade ”demokratiska Berlin” (Östberlin) som hålls öppna efter den 12 augusti. Även exakta instruktioner för de östtyskar som hädanefter ska besöka Västberlin presenteras.

14 augusti 1961⁴⁸: Rubrikerna på förstasidan löd: ”Åtgärder för att skydda freden och för att säkra den Tyska demokratiska republiken har trätt i kraft”. Artikeln inleds med att man berättar hur

---

46 <http://www.kalla-kriget.se/sverige/kalla-kriget-sverige.php> (Hämtad 2015-12-08)

47 http://1961.dra.de/fileadmin/files/222_ND_1961-08-13_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

48 http://1961.dra.de/fileadmin/files/223_ND_1961-08-14_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

arbetare jobbar i rekordtakt för att få klart den tåglinje som letts om för att gå runt Västberlin istället för igenom de västra delarna som tidigare. Den stängda gränsen beskrivs som ett slag mot krigshetsarna i väst och den 13 augusti benämns som en svart dag. Åtgärderna anses vara ”riktiga och nödvändiga”. Vidare beskrivs hur så kallat normalt liv ska fortgå i Berlin trots den stängda gränsen. Läget förklaras som lugnt och muren nämns inte bokstavligen utan det talas istället om ökad bevakning och utökade gränskontroller. Västtysk polis beskrivs ha satt ut en barriär av poliser och gränsvakter under eftermiddagen den 13 augusti.

I en lite mindre artikel förklaras att det sedan den 13 augusti ska finnas tydliga villkor och instruktioner för alla parter om hur gränsen på bästa sätt från och med nu ska kontrolleras och bevakas. De nya reglerna som införts ses som ett skydd mot ”rovdjuren” och ska upprätthållas till varje pris. Ingen ska kringgå dessa nya direktiv och alla har som uppgift att säkerställa detta. När Adenauer vaknade upp på söndagsmorgonen sägs han ha konstaterat att ”drömmen är över”. Militärmakten i väst anses ha blivit varnad en gång för mycket och att ”bägaren nu har runnit över” för östtyskarna.

15 augusti 1961⁴⁹: Rubrikerna på förstasidan löd: ”I Berlin på måndagen: Huvudstaden visar en bild av en mer kraftfull ställningstagande och aktivitet i Berlin-frågan” och ”Vi har trampat de militanta på tårna ordentligt”. Artikeln inleds med en uppräknning av diverse problem som den hårt kontrollerade gränsen inneburit och Berlins borgmästare Brandt beskrivs ha stora problem med att bemöta dessa svårigheter och nya utmaningar. Västtysk press förklaras diskutera vem som egentligen har rätt att styra över gränsen samt är kritiska mot hur det i dagsläget sköts.

En bild visar ett par glada soldater och kvinnor och i samband med bilden beskrivs att ”Fred är i goda händer. Om freden är i riskzonen krävs det att man agerar. En god tysk skyddar sitt land från fara, olycka, krig och förstörelse. Ingen ansträngning eller uppoffring är för stor för att förhindra att fiender riskerar freden i nationen”.

En annan bild visar en leende soldat som ”vill strida i första ledet”. Ulbricht beskrivs som en förebild för den ”goda tysken” på grund av att han drivs av sin strävan och beslutsamhet för att bevara freden. En underrubrik är ”Atmosfären rensas – tusentals tackar helhjärtat för att regeringens kamp för fred lyckats.” Östtyskland beskrivs som en ung stat som har mycket kvar att lära men som under söndagen den 13 augusti visade vad de är villiga och kapabla att göra för att bevara freden och skydda sitt folk. Artikeln avslutas med: ”Lita på följande: Freden är helig för oss! Vi ska skydda honom som om han vore vår ögonsten.”

---

49 http://1961.dra.de/fileadmin/files/224_ND_1961-08-15_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

16 augusti 1961⁵⁰: Rubrikerna på förstasidan löd: ”Republiken har visat sin makt och goda gärningar, vi gör dem ännu starkare”, ”Tusentals brev till Walter Ulbricht”, ”Senatens sammanträde avbröts, Brandt har förlorat sitt tålamod”, ”Adenauer hålls ansvarig för nederlag, villrådighet och förvirring i regeringsapparaten” och ”Vår regering varnar Bonn: Om det hade genomförts handelsrestriktioner och avtalsbrott skulle det få allvarliga konsekvenser förklarar ministerkommittén i DDR”. Brandt beskrivs ha fått slut på idéer och kräver nu att NATO-trupper placeras vid gränsen. Detta för att DDR ska ångra sitt beslut om att inleda bygget av muren. De hot som är riktade mot den östtyska befolkningen kan inte längre ignoreras och västmakterna måste förstå att Östtyskland är en suverän stat som agerar utifrån sina egna intressen i första hand.

I en egen del av förstasidan presenteras hur händelsen den 13 augusti kommenterats i olika delar av världen och bland annat John F Kennedy citeras ”Västberlin är inte värt ett tredje världskrig”. Artikeln avslutas med ett utrop i versaler: ”Det är nu viktigare än någonsin: Västberlin är en demilitariserad fri stad!”

17 augusti 1961⁵¹: Rubriken på förstasidan löd: ”Vi är goda tyskar, så vi stärker vår republik med goda gärningar”. Artikeln inleds med följande påståenden: ”Hela landet svarar på regeringens åtgärder: socialistiska gärningar i fabriker och inom jordbruket, vaksamhet mot fiender som riskerar arbetarnas och böndernas makt, arbetsdugliga är representanter för arbetarklassens parti och ungdomar anmäler sig till folkarmén.” Även i denna artikel nämns hur andra länders ledare och andra dagstidningar beskriver läget i Berlin. Ett referat taget från *Daily Mirror* är exempelvis ”Krisen löses varken av stora tal eller olämpliga hot. Adenauer höll ett allvarligt tal och hotade med en västerländsk handelsembargo mot alla kommunistländer. Detta dock är en farlig dårskap. Repressalier från västmakterna just nu kan bara förvärra situationen i Berlin.” och ”Fyrpartssamarbetets arbetsgrupp i Washington skildes åt utan att några beslut fattats / NATO rådet misslyckades. AP: Brandts meddelande till Kennedy besvaras inte”.

18 augusti 1961⁵²: Denna dag handlade inte huvudrubriken på förstasidan om Berlin eller gränskontroller utan istället om hur framstående östtyskar är i simsporter. En inrutad del av förstasidan innehöll däremot följande: ”Lemmer, Adenauers spionageminister, har - förklarades vid ett valmöte på onsdagen i Bonn - enligt Associated Press sagt följande: 'Demokratin kräver sin rätt att användas. Så vi är inte rädda för Adenauer-diktaturen och inte rädda för diktaturen, CDU / CSU.' Vi har alltid sagt det, nu medger Lemmer att militarism råder och förbereder oss för kärnvapenkrig,

50 http://1961.dra.de/fileadmin/files/225_ND_1961-08-16_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

51 http://1961.dra.de/fileadmin/files/226_ND_1961-08-17_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

52 http://1961.dra.de/fileadmin/files/227_ND_1961-08-18_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

det finns ingen demokrati, inga fria val. Under militarism finns ingen frihet. Det är anledningen till att vår slogan nu är: Frihet och demokrati i Västtyskland med hjälp av fredsfördraget!”

En spalt fylls även med ett uttalande som huvudsakligen verkar rikta sig till medlemmar i det socialistiska ungdomsförbundet FDJ (Freie Deutsche Jugend) och de uppmanas att använda all sin styrka och klokhet för att säkra framtidens skördar och trygga befolkningens försörjning. Dessutom förväntas man sprida socialismens sanning i alla hem och svära evig trohet till ledaren Walter Ulbricht.

Ett referat ges även från *The Times* där man förklarar att hela det västerländska samarbetet skakas i grunden på grund av Berlinfrågan. *Washington Times* refereras också då USAs ledare menar att konflikten inte är viktigt nog för att starta ett krig. Västtyskland beskrivs lyssna väldigt mycket på USAs beslut då de menar att USA har mer erfarenhet och insikt i frågan kring ett eventuellt kärnvapenkrig.

19 augusti 1961⁵³: Rubriken på förstasidan löd: ”Anförande av ordföranden i det statliga rådet i DDR, Walter Ulbricht, på TV och radio. 'Tack till alla som deltog i kampen för att säkra kapitalet. Statsapparaten har visat att denne är i stånd att genomföra stora landvinningar. Planen hos Bonn regeringen var: Skapa en situation för inbördeskrig och åstadkomma intrång under hösten 1961. Våra åtgärder har bevarat freden i Europa och världen. Vi har slagit Ultras (*innebörd*: ledarna) vid Brandenburger Tor. Vi måste även besegra västtyska ledare i Rhen och Ruhr-området. Delningen av nationen kan bara övervinnas genom de stora folkets kamp för att tämja militarism. Den viktigaste humanitära åtgärden är att säkra freden, det är den främsta uppgiften: framställning av fredsfördraget genom att ytterligare stärka DDR.'”

Resten av förstasidan täcks mestadels av ett öppet brev från Ulbricht riktat till västtyskar och västberlinare. Han berättar om vad som förväntas av DDRs invånare samt att det först är nu som den riktiga och sanna maktbalansen mellan politiska aktörer visas. Han ser maktlystna och revanchsugna militaristiska västmakter som fullt ansvariga för situationen i Berlin. Avslutande förklaras att ledarna i Bonn nu erkänt sig besegrade när det kommer till Berlinfrågan.

Neues Zeit:

2 juni 1961⁵⁴: Rubriken löd: ”Larmsignaler”. Larmsignalerna för Berlin ökar. Avbrottet av tysk-sovjetiska förhandlingarna om ett nytt kulturavtal och frågan om huruvida Västberlin bör ingå i detta samt Sovjetblockets vägran att delta i International Water Supply kongressen i Västberlin

53 http://1961.dra.de/fileadmin/files/228_ND_1961-08-19_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

54 <http://www.zeit.de/1961/23/alarmsignale> (Hämtad 2015-11-22)

pekar båda på nya stormar för den splittrade tyska huvudstaden. Under förhandlingarna om kulturavtalet, var den sovjetiska delegationen inte redo för den minsta eftergift i Berlinfrågan. De vilde låta Västberlin förbli en fri fågel. Uppenbarligen börjar Chrusjtjov nu tala om Västberlin som en "oroshärd". Han beskrivs vara på väg att framkalla en ny Berlinkris - en skrämmande besked inför sitt möte med Kennedy. Det ser inte ut som om kulturella förhandlingar under dessa omständigheter någonsin kan förekomma. Artikeln avslutas med: "Få är modiga i Bonn."

7 juli 1961⁵⁵: Rubriken löd: "Rustningar kamouflerade av upprördhet". Det är en del av propagandan repertoaren i Östberlin, att vara upprörd över de "agenter" som gör inträde i Västberlin. Det handlar inte bara om överdådiga agenter och ett propagandanätverk utan att det, i motsats till avtalet, i tysthet byggts upp en betydande militärapparat i östra delen av staden. I artikeln beskrivs att det precis som det rapporterats av förbundsförsvarsdepartementet finns ett kravallpolis-regemente med en kapacitet av 4500 män, uppdelad i fyra kaserner och utrustade med infanterivapen, tunga vapen och stridsfordon. Sedan finns det en folkpolis uppdelad i fem kaserner med en kapacitet av 3700 man med både lätta och tunga infanterivapen. Sammanfattningsvis handlar det om en 30 000 man stark inbördeskrigsmilis, kallande "stridande grupper i SED". De förväntas att få ytterligare medel i form av vapen och pansarvagnar. Det beskrivs i Östberlin finnas en helt utomordentlig vapenproduktion, 16 företag är inblandade i viss mån de senaste sex åren. Från så kallade bedragare till den totalitära nationen påstås fakta om en upprördhet för det påstådda hotet från Västberlin ha spridits.

4 augusti 1961⁵⁶: Rubriken löd: "Vem ... vad ... där ... varför ...". I artikeln diskuteras att Senator Fulbright i Washington är glada för att Bonnregeringen vill erbjuda väst möjligheten att förhandla med Sovjet och DDR angående det flyktingstopp som föreslås. Det beskrivs som nödvändigt att man överväger en kompromiss och att "den nu har gått för långt" i Berlinfrågan.

Vidare berättas att Kennedys nedrustningskommissionär McCloy diskuterat med Moskva inför nästa FN-konferens men att resultatet av deras samtal ännu inte offentliggjorts. McCloy: "Positionerna från båda sidor har förändrats i många avseenden; detta kräver nya överenskommelser både här hemma och med våra allierade."

11 augusti 1961⁵⁷: Rubrikerna löd: "Mellanöstern kampanj mot gränsarbetare" och "Pendlarna till Västberlin systematiskt förtalade". I artikeln jämförs de östtyska gränsarbetarna med judarna under

55 <http://www.zeit.de/1961/28/ruestung-durch-entruestung-getarnt> (Hämtad 2015-11-22)

56 <http://www.zeit.de/1961/32/wer-was-wo-warum> (Hämtad 2015-11-22)

57 <http://www.zeit.de/1961/33/ostfeldzug-gegen-die-grenzaenger> (Hämtad 2015-11-22)

andra världskriget och hur dessa grupper båda anses förföljda. I den västtyska ekonomin kallas gränsarbetarna dock för ”pendlare”. De som bor i öst men jobbar i väst får en del av sin lön i västvaluta och en lite större del i östvaluta. Vidare står det att fram tills för några veckor sedan kunden man fritt passera mellan de östliga och västliga ockupationszonerna i Berlin men att detta nu måste ses över på grund av den vanligtvis välutbildade arbetskraft som flytt västerut. De som pendlar till väst för att arbeta verkar också ha råd med högteknologiska varor som TV och kylskåp vilket resten av den vanliga östtyska befolkningen avundas och inte har tillgång till på grund av de statliga besparingarna som ska gynna allas välfärd.

De beskrivs också att pendlare de senaste dagarna vid gränsövergången förmanats att från och med den 1 september frivilligt sluta jobba i väst och hålla sig till arbete i den östra delen av Berlin eller i den sovjetiska sektorn. En kommendant föreslår i artikeln att man tvingar alla gränsarbetare att betala alla sina fasta utgifter, såsom hyra & avgifter och gas & el, i västvalutan. I och med att denna valuta är olaglig i DDR kommer gränsgångarna slutgiltigt att få välja mellan Västberlin och Östberlin & den sovjetiska zonen. Öppet beskrivs alltså dessa planer på utpressning av befolkningen.

11 augusti 1961⁵⁸: Rubrikerna löd: ”Ett förslag till Tyskland” och ”Så kunde väst visa initiativ och uppriktighet mot öst”. I artikeln skrivs att det vid första anblicken ser ut som om Chrusjtjov och Ulbricht vill samma sak, åtminstone att deras mål skiljer sig endast något från varandra. Detta intryck är falskt. Skillnader när det gäller målen för Sovjet har intensifierats under de senaste veckorna och månaderna. För den sovjetiska ledningen är Västberlin inte det omedelbara målet. Västberlin fungerar snarare som ett verktyg, för att tvinga fram förhandlingar med västmakterna och att sammankalla en fredskonferens om Tysklands framtid. Dessa förhandlingar och en fredskonferens, är därför intressant för Sovjetunionen då de hoppas att genom detta uppnå tre mål:

1. för att förhindra kärnvapenrustning inom Tyskland
2. isolera Förbundsrepubliken politiskt
3. Närma sig ett diplomatiskt erkännande av den sovjetiska zonen.

För Ulbricht däremot är Västberlin inte ett verktyg, men ett mål i sig. Det är därför han flera gånger har uppmanat att sluta en separatfred, vilket bör bidra till att förverkliga sina planer för Berlin. För Walter Ulbricht och hans närmaste medarbetare strävar man efter att gradvis integrera Västberlin steg för steg i den sovjetiska zonen genom att benämna den som en så kallad "demilitariserade fri stad". Detta skulle göra det möjligt att stoppa flödet av flyktingar och för att stärka den politiska position inom SED regimen. Att integrera Västberlins ekonomi i sitt rike skulle

---

58 <http://www.berlinermaueronline.de/archiv/innerstaedtische-grenze.htm> (Hämtad 2015-11-22)

också förstora Ulbricht inflytande i Sovjetblocket. Västvärlden måste öva sig på att formulera diskussionsunderlag som kan tänkas vara godtagbara av Sovjetunionen om de vill undvika en separatfred och att östblocken saboterar fredstillståndet. Västvärlden måste sammankalla en fredskonferens, istället för att försöka förhindra dem. Fredsfördraget ska ange att det i båda delarna av Tyskland genomförs följande:

1. Återupprättandet av pressfrihet, återtagande av alla parter och deras fria aktivitet i tal och skrift.
2. Innehavet av fria val under internationell kontroll, eller under kontroll av neutrala länder.
3. Efter fria val erkänna att den sovjetiska zonen blir en självständig stat - Tyska demokratiska republiken - därefter bör den sovjetiska förslaget om att bilda en konfederation av de två tyska staterna, genomföras. Berlin skulle då bli konfederationens huvudstad.
4. Garanti för segrarmakterna att det ekonomiska och sociala systemet i DDR inte bör ändras om inte befolkningen i DDR själv beslutat om detta i en fri omröstning.
5. Den militära status som konfederationspartners definierat i fördraget ska garanteras internationellt.
6. Oder-Neisse-linjen erkänns av västmakterna som den tyska konfederationens östra statsgräns.

Genom dessa krav vill öst garantera att propaganda om revanschism, militarism och fascism upphör och att man istället koncentrerar sig på det viktiga, den onormala situationen i Berlin. Detta är viktigt då man annars riskerar att ”beröva befolkningen i ockupationszonen rätten till självbestämmande.”

18 augusti 1961⁵⁹: Rubriken löd: ”Så ockuperades Östberlin - Berlin i augusti”. Artikeln är utformad som en liten berättelse om natten mot den 13 augusti samt Berlinmurens första dag. I berättelsen skildras hur poliser började patrullera under småtimmarna samt hur förvirrade och illa till mods folk blev när de såg taggtråden rullas ut mitt i hemkvarteret. Det talas även om beväpnad militär som ska upprätthålla ordning samt om protesterande västberlinare med stora plakat. Texten avslutas med följande: ”På tisdagen var avspärningarna ganska nära. Därborta patrullerade fortsatt folkpolisen, stridsvagnar skramlade längs gatorna, men staden var tyst. Hon var ockuperad.”

18 augusti 1961⁶⁰: Rubriken löd: ”Segertåg av Konrad Adenauer Kiel, augusti”. Hela artikeln beskriver Adenauers propaganda mot öst samt hur väl mottagen han verkar vara i sin del av Tyskland. Han beskrivs i början av artikeln med meningen ”Konsten att förenkla är en konst Adenauer verkligen behärskar”. Adenauers sätt att leda skulle endast ”döda vår valuta”. Även

59 <http://www.zeit.de/1961/34/so-wurde-ostberlin-besetzt/seite-2> (Hämtad 2015-10-05)

60 <http://www.zeit.de/1961/34/im-triumphzug-konrad-adenauers/seite-2> (Hämtad 2015-11-22)

Brandt får kritik. Vidare beskrivs att Sovjetunionen i hög grad är beroende av sin import från västländer och om Chrusjtjov trycker på mot väst en gång för mycket kan detta leda till ekonomiska sanktioner. Det gäller att göra det rätta beslutet. Artikeln avslutas sedan med propaganda i form av ”Vårt ekonomiska resultat, våra sociala tjänster, våra kulturella prestationer – ofattbara. Vill du sätta dessa på spel?”

Berliner Zeitung:

14 augusti 1961⁶¹: Rubriken på förstasidan löd: ”Berlin genomför försiktighetsåtgärder” och ”Klart – Beslut – Helt rätt”. Artikeln beskrivs hur den östtyska regeringen handlat för att öka och även bibehålla allas säkerhet. Exempel på några underrubriker är ”Operationen går som på räls”, ”Denna åtgärd är helt korrekt” och ”klokt löst”. Dessa rubriker kommer från de småtexter där vanliga östtyskars åsikter om muren citeras. En faktaruta presenterar specifikt under vilka klockslag natten till söndagen den 13 som vilka åtgärder genomfördes.

Sammanfattning av innehållet i det östtyska materialet:

Gemensamt för alla östtyska artiklar är att ordet ”mur” eller ens ”barriär” inte nämns en enda gång. Starten på murens byggnation motiveras istället som en klok och genomtänkt lösning och att väst blivit varnad en gång för mycket och att Östtyskland därför nu fått nog. De primära orsakerna till den så kallade förstärkta kontrollen vid gränsen mot Västberlin är inte huvudsakligen att de vill hindra folk från att fly utan för att de inte vill att östtyskar ska beblanda sig med militanta västtyskar. Det enda DDR vill är att få igenom sitt fredsfördrag, att Västtyskland ska bli en avmilitariserad stat samt att Västberlin blir en fri stad med rätt till självbestämmande i vissa frågor.

Västtyskland, USA och länder som är medlemmar i NATO kritiserar och förlöjligas genomgående i artiklarna. De kallas kapitalistiska krigshetsare som endast vill bana väg för inbördeskrig i Tyskland och i Europa. En ökad kontroll vid gränsen skyddar den östtyska befolkningen, deras ekonomi och avundsvärda kultur mot just detta. Freden är helig och Ulbrichts beslut är det enda rätta. På enstaka ställen refereras övrig världspress men då endast med information som stödjer den östtyska inställningen. Den antifascistiska skyddsvallen är nödvändig.

VÄSTTYSKLAND

Bild Zeitung:

14 augusti 1961⁶²: Rubrikerna på förstasidan löd: ”Sedan den 13 augusti, 1961: 16 miljoner bakom

61 http://www.zeitreisen.de/millennium/original_img/berliner_1961_1408.GIF (Hämtad 2015-11-22)

62 <http://www.bild.de/regional/berlin/news-inland/der-morgen-erwachte-und-berlin-war-geteilt-19375706.bild.html> (Hämtad 2015-11-25)

taggtråd”, ”Berlin sjuder av upprördhet” och ”Igår vid sektorgränserna: tårgas och stridsvagnar”. På en stor bild visas en ensam ung man som östtyska vakter pekar på med sina bajonettförsedda gevär. Detta för att han stod i vägen i arbetet med att rulla ut taggtråden.

Underrubriken ”Facklor vid Brandenburger Tor” inleder artilen som berättar hur upprörda protester följt som reaktion av Ulbricht beslut att göra sektorgränserna mellan öst och väst till en internationell statsgräns. Den enda öppna flyktvägen utropas nu som stängd. Flera tusen män från folkarmén har skickats till att bevaka gränsen och de använder till och med handgranater innehållande tårgas. Trots pansarvagnar, kanoner och taggtråd lyckas ändå fortsatt tusentals fly till Västberlin via via tunnlar och över vattendrag. Beskrivningen är saklig och informativ men det finns en kritisk underton exempelvis när Ulbricht berörs.

”Agera nu! Sedan den 13 augusti 1961 har sovjetzonen officiellt blivit ett stort koncentrationsläger. Ett stort koncentrationsläger från vilket det knappast finns en väg ut. Västberlin och de 16 miljonerna människorna, vars största mål är frihet, har isolerats och är omringade av Ulbricht människojägare och den röda armén.” ”Ulbricht har handlat. Nu är det västmakternas tur. Väst måste agera nu.” Även här märks tydligt kritiken mot den stängda gränsen i och med ordvalet ”koncentrationsläger” och att DDR anses isolera sin befolkning och hindra dem från att fly till friheten.

Der Spiegel:

9 augusti 1961⁶³: Rubriken löd: ”Ulbricht Wahl-Stadt. BERLIN. DDR-FLYKT”. I artikeln beskrivs att det ingen annanstans i landet, eller det så kallade DDR, sker en så enorm flykt till väst som genom Berlin. ”Nästan tre miljoner män, kvinnor och barn har flytt från Tyskland till Tyskland, eftersom det finns två tyska länder.” Förlusten av de unga män som nu även de börjat fly likställs i texten med de soldatförluster som Tyskland utsattes för under Trettioåriga kriget. Ulbricht beskrivs vara rädd för att hans stora plan för en arbetar- och bondestat snart blir utan arbetare och bönder på grund av massflykten. Fristaden Berlin har nu enligt Ulbricht blivit ett slagfält.

Varför frågar väst inte öst om att blockera kryphålet till Västberlin? Det hade varit jätteenkelt för DDR att stänga gränsen. I artikeln frågar sin journalisten om Ulbricht uppsåtligen låter sin stat förblöda för att tvinga Moskva att tillåta en mer radikal lösning för Berlin. Ska Moskva tillåta att gränsen stängs bara inte fyrpartssamarbetet i staden riskeras?

23 augusti 1961⁶⁴: Rubriken löd: ”Kalla kriget. Bada borta. Berlin kris”. I Artikeln beskrivs på ett

63 <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-32576657.html> (Hämtad 2015-11-25)

64 <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-43365737.html> (Hämtad 2015-11-25)

humoristiskt sätt hur USAs nedrustningskommissionär McCloy fick låna badkläder av Chrusjtjov vid hans förra statsbesök på den sovjetiska Svartahavskusten. Huvudteman för denna sovjetisk-amerikanska samtalen i badet var huvudsakligen Berlin och nedrustning.

Den konfidentiella McCloy-rapport som användes i början av augusti - ungefär samma timme då medlemsstaterna i Warszawapakten i Moskva formulerade sitt uttalande av den nya barriären mellan sektorgränserna i Berlin – skapade en oro bland amerikanska senatorer som liknade den som uppstått vid händelser i exempelvis Ungern flera år tidigare. En rädsla för ett uppror i öst samt ett försvagat DDR ses som tillräckligt för att utlösa ett tredje världskrig. Att stoppa upp massflykten på Ulbricht sätt måste småningom provocera incidenter och upplopp vid gränserna. Chrusjtjovs slutsats: Flykten från Östtyskland måste upphöra så att incidenter vid gränsen, upplopp och krig kan förhindras. Västvärlden bör även vara lite försiktiga med att i propaganda använda idén om självbestämmande.

Vidare i artikeln beskrivs hur Chrusjtjov menar att den viktigaste internationella frågan just nu är att till varje pris stoppa flyktingströmmen från Östtyskland. USA menar att om det hade funnits ett lämpligt sätt att få folk att sluta fly i denna takt hade väst självklart hjälp till i detta arbete eftersom flyktströmmen i dagsläget är det primära hotet mot freden i området. 24 timmar efter att beslutet om att stänga gränsen tagits sa USAs statssekreterare Dean Rusk "De åtgärder som hittills vidtagits (är) riktade mot medborgarna i Östberlin och Östtyskland och inte mot de allierade som för närvarande är positionerade i Västberlin." London Times meddelade samtidigt: "Västvärlden kan för närvarande inte göra mer än att protestera." Världens ledare, exempelvis USAs och Frankrikes president, Storbritanniens premiärminister samt NATOs generalsekreterare Stikker, beskrivs inte vilja avbryta sin semester trots händelserna i Berlin.

Chrusjtjov avslutar artikeln med uttalandet: "Vi föreslår att vi äntligen kan sätta oss ner vid förhandlingsbordet och tyst, i professionell ton, diskutera vad man ska göra nu – utan att piska upp stämningen."

6 september 1961⁶⁵: "Berlinförhandlingarna misslyckades. Kalla kriget". Denna artikel beskriver situationen på den internationella politiska arenan som ett stort spel och att ledarna allihopa är golfspelare. Samtidigt som Kennedy har riktat en "allvarlig varning" till Sovjet och inte anser att några ytterligare militära insatser bör genomföras i dagsläget skickas över 70000 amerikanska soldater till Berlin för att vara redo för att agera. Två brittiska tidningar beskrivs ha skrivit att agerandet i Berlin just nu både är oacceptabelt och helt enkelt löjligt.

Inte ovanligt för de västerländska regeringarna, som hade samlats i början av augusti vid

---

65 <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-43366026.html> (Hämtad 2015-11-25)

konferensen i Paris för att tala om sin sin Berlinpolitik, behöver de återigen hålla en utrikesministerkonferens den 14 september. Det är nödvändigt för att dölja sitt missnöje. "De interna svårigheter allierade", konstaterade *New York Times*, "överskuggar just nu även hur hårt Sovjet pressar Berlin." "Västerländsk politik", sade Storbritanniens utrikesminister "är som en dubbelbössa. Den ena står för diplomati, den andra för militär styrka."

Berliner Morgenpost:

13 augusti 1961⁶⁶: Rubriken löd: "Östberlin förseglas", "S-bahn och tunnelbanan stoppas vid sektorgränserna", "Taggtråd – vägspärrar" och "Folkarmén runt Berlin". Ingressen till artikeln löd: "I natt har Ulbricht gjort den sovjetiska zonen till ett koncentrationslägret permanent. Vid klockan 2 stängde 30 folkpoliser tillsammans med folkarmén, som var utrustade med automatvapen, gränserna mellan Öst- och Västberlin." Även i denna artikel ligger fokus på att sakligt beskriva hur gränsen stängdes utan att berätta hur detta påverkar människorna på de båda sidorna.

Sammanfattning av innehållet i det västtyska materialet:

Artiklarna har gemensamt att de alla beskriver händelseförloppet sakligt och öppet riktar kritik mot de nya förstärkta sektorgränserna. Målande beskrivs tårgas och stridsvagnar och upprörda protester som en reaktion på Ulbrichts beslut. Östberlin ses som ett enda stort koncentrationsläger och eventuella flyktförsök hindras av människojägare kontrollerade av Ulbricht. Budskapet är att väst måste reagera till varje pris. Interna konflikter mellan västmakterna beskrivs försvåra beslutsfattandet kring Berlinfrågan. Det förkommer en del referenser från väst-pressen men endast i sammanhang som styrker motståndet mot Ulbrichts beslut samt för att underbygga argumentet om att västmakterna måste visa en enad front mot DDR för att kunna ändra den befintliga situationen i Berlin.

USA

New York Herald Tribune European Edition:

Paris, 14 augusti 1961⁶⁷: Rubrikerna löd: "De röda stänger Östberlin för att hindra flyktingar; styrkor hotar med att skjuta mot protesterande folkmassor", "Utrikesminister Rusk planerar en protest mot 'pakt-kränkningen'", "USAs nya plan för nedrustning", "Kennedy följer situationen", "Samtalar idag med (USAs ambassadör i Sovjet) Thompson", "De allierades vägar fortfarande öppna till västra områden", "Adenauer säger att väst kommer att agera" och "Radiomeddelande sändes till öst".

66 <http://www.neukoellner.net/zeitreisen/50-jahre-mauerbau/> (Hämtad 2015-11-25)

67 <https://www.pinterest.com/pin/417216352950890237/> (Hämtad 2015-10-05)

I artikeln beskrivs beslutet om att stänga gränsen som ”communist shutdown” och att det är en enorm kränkning mot överenskommelserna mellan väst och Sovjet. Vidare beskrivs själva starten på byggnationen av muren i ordalag att kommunistiska östtyska poliser, vakter och militärer ockuperar delar av Berlin för att sätta upp de nya avspärningarna. Det stora motstånd från västberlinarna som noterats möts bemöter de östtyska aktörerna med mycket våld.

New York Times:

13 augusti 1961⁶⁸: Rubrikerna löd: ”Östtyska trupper stänger gränsen för att förhindra flykt”, ”Pendling upphörde” och ”Warszawapaktens stater säger att de allierades vägar ska förbli öppna”. Artikeln beskriver väldigt kortfattat att östtyska trupper står och vaktar vid gränsen och att östtyskar från och med idag förbjuds av sina ledare att behålla sina jobb i väst. Detta kommer att påverka alla de östtyskar som dagligen pendlar till sina jobb i den västra delen av staten. Viktig information som ges är att dessa förändrade förutsättningar inte kommer att påverka de allierades väg in till Västberlin och inte heller de allierades militärtåg in till staden.

Beslutet att stänga gränsen motiveras av att de flydde över 1500 personer per dag från öst via Berlin. Östtyskland fastslår i artikeln att beslutet kvarstår så länge Berlin inte omvandlas till en neutral avmilitariserad stad. Denna så kallade skyddsåtgärd beskrivs som nödvändig för att stoppa flyktingströmmen samt för att garantera säkerheten. Östtyskland beklagar de eventuella besvär som den stängda gränsen eventuellt kommer att innebära för tyskarna.

Chicago Sunday Tribune:

13 augusti 1961⁶⁹: Rubrikerna löd: ”De röda stängde Berlingränsen”, ”Östtyskar hindras att åka till västra sektorn”, ”De allierades militärtåg påverkas ej” och ”De allierade kommer inte att överge sina rättigheter, sa Nikita”. På en bild visas en äldre kvinna med en liten pojke i famnen. I bildtexten beskrivs att de som visas i bilden tillhör den grupp på över 2600 personer som lyckades fly till Västberlin under det sista dygnet innan gränsen stängdes. Det finns även en annan bild i form av en karta över Berlin och dess nya indelning, inte mellan sektorgränserna utan mellan öst och väst.

Gränsen motiveras ha stängts av Östtyskland för att förhindra att fler flydde från öst till väst. Dessutom beskrivs att DDR i sitt officiella uttalande var noga med att fastslå att åtgärderna inte avsågs att störa varken befolkningen i Västberlin eller några utlänningar i Berlin. De cirka 80 000 östberlinare som arbetar i de västra delarna av staden beskrivs nu vara förbjudna att behålla sina jobb. Västmakterna ska ha försökt att förhindra att rätten om fri rörlighet inom staden kränks men

68 http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/990813onthisday_big.html#article (Hämtad 2015-10-05)

69 <http://archives.chicagotribune.com/1961/08/13/page/16/article/display-ad-17-no-title/> (Hämtad 2015-10-05)

Östtyskland beskrivs trots det ha infört större kontroll utmed gränsen efter påtryckningar från Sovjet och andra grannar i östblocket.

Hundratals kommunistpoliser och stålhelmsbeklädda trupper började vakta gränsen samt sätta upp ett provisoriskt staket i trä samt rulla ut taggtråd. Västmakterna krävde dock att de drygt tiotusental västberlinare som varje dag behöver korsa gränsen till Östberlin också ska få fortsätta att göra det genom att endast behöva visa upp sitt västtyska ID-kort. Östtyskar beskrivs dock kräva speciella tillstånd för att åka över gränsen västerut. I slutet av artikeln citeras ett tal av Berlins borgmästare Willy Brandt där han menar att nästa steg vore att genomföra en folkomröstning i både Öst- och Västtyskland samt i den nu delade staden Berlin. På så sätt skulle folket så säga sitt i Berlinfrågan och om inte Sovjet skulle hålla med om denna idé genomför västmakterna folkomröstningen utan dem.

The Pittsburgh Press:

16 augusti 1961⁷⁰: Rubrikerna löd: ”113 arméförband riskerar att bli inkallade”, ”Brandt ber USA om 'Berlin-handling'”, ”Här är orsakerna till att väst inte agerar i Berlin” och ”Skrämselkampanj från de röda – ute efter att splittra de allierade på grund av Berlinkrisen”. Brandt beskrivs ha ringt Kennedy för att be om förstärkning efter föregående helgs händelser. 250 000 västberlinare demonstrerar mot att de kommunistiska östtyskarna stängt gränsen mellan Öst- och Västberlin. Vidare ber Brandts Kennedy om politiskt handlande inte bara politiskt prat.

Västmakterna beskrivs ha avvaktat efter händelserna på grund av att den ökade kontrollen vid gränserna inte skulle påverka befolkningen i Västberlin utan endast riskera fyrmaktsindelningen av staden. Den ökade kontrollen vid gränsen beskrivs som ett bevis för vad kommunisterna är beredda att göra på grund av sitt hittills misslyckade försök med att sälja in kommunism i Östtyskland. Kennedy manar till att de allierade i väst kommer överens om ett lämpligt sätt att besvara DDRs handlingar samt meddelar att eventuella ekonomiska blockader mot Östtyskland inte är omöjliga inom en snar framtid.

Sammanfattning av innehållet i det amerikanska materialet:

Gemensamt för samtliga amerikanska artiklar är att man inte talar om östtyskar utan om kommunister och ”de röda”. Gränsen beskrivs ha stängts på grund av att DDR vill förhindra fortsatt flykt och garantera säkerheten. Den ökade säkerheten vid gränsen ska inte påverka varken de allierade positionerade i Berlin eller militärtrafiken till och från staden. Pendlarna från öst till väst

---

⁷⁰ <https://news.google.com/newspapers?nid=1144&dat=19610816&id=z3Y0AAAIBAJ&sjid=CZYEA AAAIBAJ&pg=5377,113370&hl=sv> (Hämtad 2015-10-05)

beskrivs ha blivit förbjudna att åka till sina jobb måndagen den 14 augusti.

Vidare finns det beskrivningar på arbetet med själva muren, som i och för sig ses som ganska provisorisk. Det är kommunistpolis och vakter som styr arbetet med barriären och hela projektet ses som skrämselfpropaganda från öst. Att DDR väljer att stänga gränsen utan ett godkännande från de andra ockupationsmakterna i Berlin bevisar endast hur långt kommunisterna är beredda att gå. Precis som de brittiska artiklarna diskuteras även i de amerikanska artiklarna att eventuella ekonomiska blockader mot DDR och Sovjet inte är en omöjlig åtgärd.

STORBRITANNIEN

The Guardian:

14 augusti 1961⁷¹: Rubrikerna löd: ”Demonstranter trotsar beväpnade poliser vid Berlinmuren” och ”Östtysk polis kastade rök- och tårgasbomber mot en folkmassa bestående av ungdomar efter att gränsen till Västtyskland stängdes”. En utsänd rapporterar på plats om det enorma motstånd som uppförandet av den hittills provisoriska muren skapade på båda sidor av gränsen. Polisen beskrivs som aggressiv och de tar till och med till diverse rökbomber för att bemöta den orubbliga folksamlingen. Journalisten beskriver hur han trots innehav av korrekt passerkort för att ha rätt att fritt passera mellan öst och väst blev nekad att resa in i väst precis efter att de nya reglerna trätt i kraft. Senare under söndagen kunde han dock passera utan problem och vakten förklarar det med att ingen fick passera gränsen över till väst en liten tid under natten tills alla vakter och personal var på plats och redo att kontrollera gränsen på ett korrekt sätt. Han har svårt att se att Östtyskland kan fortsätta att kontrollera passagen mot väst i denna utsträckning så länge till.

Daily Express:

14 augusti 1961⁷²: Rubrikerna löd: ”ÖST Stridsvagnar står redo och väntar”, ”VÄST Folkmassor protesterar och hånar avspärningarna”, ”Stängdes under pistolhot” och ”Från kl 03.00: Jakten på flyktingarna har börjat”. Östtyskarna beskrivs lysa upp de höga taggtrådsbeklädda avspärningarna med stora stålkastare och bilar beskrivs stoppas precis innan gränsen mot den brittiska sektorn. En stor folksamling skriker ut sitt motstånd genom att säga ”Åk härifrån! Avskeda er chef Ulbricht. Vi gör motstånd med vår frihet!”.

Adenauer citeras ”Tillsammans med våra allierade kommer vi att motreagera”. USAs utrikesminister Rusk beskrivs som minst sagt irriterad över det som hänt mot fyrpartssamarbetet i Berlin. Ingen östtysk skulle längre få korsa gränsen mot Östberlin och de som normal pendlade över

71 <http://www.theguardian.com/theguardian/2009/aug/14/from-the-archive-berlin-wall> (Hämtad 2015-10-05)

72 http://87.252.58.4/ukpressonline/view/pagview/DExp_1961_08_14_001 (Hämtad 2015-10-05)

till sitt jobb skulle bli tvungna att hitta något annat i öst. Alla spårvagnar och tunnelbanevagnar skulle stoppas vid gränsen och sedan genomsökas innan fortsatt resa. En bild på framsidan visar den förstärkta gränsen försedd med flertalet så kallade kommunistiska stridsvagnarna men uppgift att hindra fortsatt flykt.

16 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Adenauer börjar diskutera handelssanktioner mot Berlin”, ”Tyskarna fortsätter att bråka” och ”Nya hot från de röda i öst”. Konflikten beskrivs ha trappats upp och Adenauer sägs ha samlat sin regering i Bonn för att fastställa en lämplig handelsbojkott mot Östtyskland på grund av de rödas inblandning i Berlinfrågan. Storbritannien stöttar inga bojkotter och menar att Chrusjtjov försatt sig i en ofördelaktig position och att man därför borde utnyttja detta läge för att en gång för alla förhandla fram en hållbar lösning i Berlinfrågan.

17 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Vädjan till väst från Brandt och hans sändebud: AGERA! skriker tyskar” och ”Nya bud för att förändra på statusen i Berlinkrisen”. Västberlin sägs kräva mer av omvärlden än protester och motstånd på pappret. Brandt sägs be om politiskt handlande för att bemöta östtyskt handlande så fort som möjligt. Artikeln beskriver upprört hur den västtyska tidningen *Bild Zeitung* rapporterat kring läget med uttalanden som menade att väst inte gjorde något åt saken, att Kennedy förblev tyst och att Adenauer endast skäller på Brandt. USA beskrivs inte vara beredda att gå in med militär hjälp på grund av konfliktens ändrade förutsättningar utan väst uppmanas att inte uppvisa någon svaghet, inte ens moralisk svaghet. I slutet av artikeln beskrivs hur östtyska poliser sköt på en kvinna och hennes 15 åriga son när de med bil försökte fly från öst till den amerikanska sektorn.

21 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Berlin blev lyriska på grund av Amerikas Lyndon Johnson”, ”Sändebud via kulspetspenna”, ”Han delade ut pennor och uppmuntrande ord till tyskarna” och ”Vi har aldrig haft modigare allierade än nu”. USAs vicepresident besökte de amerikanska styrkorna som var stationerade i Västberlin och i ett uttalande sa han att Berlin aldrig kan förstöras av grymheten hos ett kommunistiskt styre. Johnson fortsätter med att i sina uttalanden med att berätta hur stolt han är över att det aldrig funnits bättre allierade än i denna stad färgad av okränkbar frihet. Han beskriver sitt besök som att han representerar att fred nu är närvarande och att ingenting som Östtyskland eller Sovjet har gjort eller kan komma att göra kan riskera det goda samarbete som finns mellan USA och Västtyskland. Johnson beskrivs i artikeln även dela ut blommor till åskådare bredvid hans bil under färden för att möta Brandt som veckan innan skrivit till Kennedy och bett om ”politisk handling”.

Daily Mirror:

14 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Ring av stål runt Berlin” och ”Röda stridsvagnar stoppar rushen mot frihet”. Kommuniststridsvagnar, bepansrade bilar, Röda armén samt mängder av beväpnade poliser och vakter beskrivs hålla Berlin i ett stålgrepp. Handlingen ses som Östtysklands svar till det egna folket som gett upp och försökt fly genom dörren mot frihet, Västberlin. Reportern skriver att sovjetiska trupper såg till att de nya reglerna vid gränsen började gälla vid gryningen natten mot söndag. En stor grupp västberlinare sägs ha stått och buade och visat sitt missnöje när den östtyska folkpolisen och folkarmén ställde upp sig enligt instruktioner vid den nya passagen in till DDR vid Brandenburger Tor. Motståndet sägs ha kontrollerats med ytterligare avspärningar samt med diverse tårgas- och rökbomber. En bild visar hur folkpoliser rullar ut och förstärker gränsen med taggtråd och åskådare ser förvirrade ut. Bildtexten lyder: ”Östtyska trupper lade ut taggtråd mitt i staden igår som en följd av det kommunistiska beslutet att förhindra folk från att fly till friheten. Några åskådare hånade folkpoliserna. Andra log... för de befinner sig i den västra sektorn.”

15 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”På skräckens gator” och ”Jag ser ångesten växa bakom de rödas avspärningar”. Journalisten befinner sig i Östberlin och rapporterar kring hur folk på flykt hindras från att fortsätta, ibland med våld. En kvinna tvingas av tåget vid den sista stationen innan gränsen till Västberlin på grund av att hon saknar korrekt tillstånd för att korsa gränsen. Journalisten försöker att leta reda på någon arbetare som idag blivit hindrad att åka över gränsen till sitt arbete men Östberlin beskrivs som en spökstad. Chauffören säger att det under Hitlers styre fanns många koncentrationsläger men att det nu endast finns ett kvar, Östberlin. Reportern pratar med en av de cirka 1500 personerna som trots de nya avspärningarna lyckats fly till väst. De flesta som flydde nu gjorde det i ren desperation och fick endast med sig kläderna på kroppen. I flyktinglägret på västra sidan av gränsen fanns därför nu ett stort antal lättade människor klädda i sina finaste kläder. Bland flyktingarna fanns det dock en stor rädsla för östtyska spioner och man aktade fortfarande sig för vad man sa.

16 augusti 1961: Rubriken löd: ”En röd skugga spökar hos flyktingar”. En bild föreställande en gråtande liten pojke har följande bildtext: ”Pojke i en konstig värld. Det är svårt att inte gråta när du är väldigt liten...och din värld har ställts på ända. Inte långt tid innan denna bild togs igår på Marienfelde, flyktinglägret i Västberlin, hade denna pojke ett hem. Hans hem var i det röd-styrda Östtyskland. Nu har han lämnat detta hem – för friheten. Och världen är helt plötsligt väldigt konstig.”

Rädslan för övermakten hänger kvar hos de många flyktingar som lyckades ta sig över till

väst innan gränsen stängdes. Artikeln beskriver att många misstänker att det finns spioner bland dem som skickar information till den röda zonen. Hundratals män, kvinnor och barn som försökte fly från öst har de senaste dagarna placerats i fängelser eller förhørscenter. Artikeln avslutas med ett besked om att förhållandena i Östtyskland är väldigt svåra på grund av en valuta som inte är värd så mycket och situationen med en rad olika ransoneringar och bristvaror.

17 augusti 1961: Framsidan pryds av den numera ikoniska bilden av en sovjetisk vakt som hoppas över taggtråden över till västsidan av gränsen. Bredvid bilden finns texten ”Röd vakt tar ett språng mot friheten”. I en kort notis beskrivs hur vakten signalerade till en västtysk polis att han tänkte springa över gränsen och att en fotograf distraherade de andra vakterna på östsidan.

18 augusti 1961: Rubriken löd: ”BERLIN: Storbritannien formar en ny stridsvagnsstyrka”. Artikeln beskriver att Storbritannien nu drar tillbaka flera styrkor och stridsvagnar från Mellanöstern för att kunna bygga upp sitt svar på hemmaplan. De brittiska styrkorna placerade i Västberlin ska ha beredskap dygnet runt. Även den franska staten beskrivs öka sin militära beredskap både i sina tyska områden och på hemmaplan. Amerikanerna beskrivs utöka sin flotta ytterligare genom att skicka ut skepp som hittills ställts undan i förvar.

19 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Nu hindrar en mur vägen till frihet” och ”Nu skickar Kennedy sin nummer två till den krisdrabbade staden”. I en stor bild visas hur några östtyskar bygger en 1,2 meter hög mur vid gränsen mellan Väst- och Östberlin. Detta beskrivs som en ytterligare förstärkning av gränsen på grund av att flykten från öst delvis ändå fortsatt de senaste dagarna då människor tagit sig igenom taggtråden, kört igenom vägspärrar samt korsat vattendrag. Kommunistiska murare beskrivs ha påbörjat arbetet med muren kl 03.00 natten mot den 18:e augusti.

USAs utrikesminister Lyndon Johnson beskrivs besöka Berlin för att bevisa att USA håller sitt avtal om att försvara Berlin om det så skulle behövas. Även i denna artikel betonas att Lyndon skickades till Berlin som ett svar på Brandts vädjan om politiskt handlande och inte bara medömkan och prat. Adenauer sägs förbereda Västtyskland militärt, i enlighet med NATO-ländernas överenskommelser.

Sammanfattning av innehållet i det brittiska materialet:

Artiklarna beskriver ett stort motstånd mot de nya förstärkta avspärningarna och stora folksamlingar av högljudda demonstranter. De allierade beskrivs ha en plan om ett motstånd mot de

kommunistiska stridsvagnarna. I artiklarna citeras många ledare och man refererar ofta till världspresen. Bland annat beskrivs Adenauer ha diskuterat handelssanktioner mot Östtyskland och USAs vicepresident berömmar de allierade och deras enade front mot hotet från öst. Bygget av en kommunistisk mur beskrivs ha påbörjats och Storbritannien sägs forma en ny stark stridsvagnsstyrka och krigsberedskap.

Den ökade kontrollen på skräckens gator och vid gränsen beskrivs som en ”Ring av stål” och de röda stridsvagnarna stoppar östtyskars väg till frihet. Dörren mot friheten är stängd på grund av det järngrepp Östtyskland har om Berlin. Flyktinglägret i Västberlin berörs också i artiklarna samt att många flyktingar misstänker att det finns spioner bland dem.

SVERIGE

Dagens nyheter:

14 maj 1961: Rubrikerna löd: ”Fruktan för ny Berlinkris vållar ökad östtysk flyktvåg 'Världsaktion nödvändig’”. Den västtyska regeringen i Bonn vädjar enligt artikeln till europeiska ministrar kring frågan om den enorma flyktingström från Östtyskland. Över 60000 personer berättas ha flytt under de första 4 månaderna av året. ”Flyktingströmmen från öster brukar anses som en god mätare på stämmningsläget i Östtyskland, och rent allmänt anses det i väster att fler och fler beslutar sig för att fly så länge de ännu litar på att flyktvägen över Berlin står öppen. Om Västberlin förvandlas till en värnlös 'fri stad', som Chrusjtjov yrkat på, är vägen sannolikt stängd.” Chrusjtjov hotar med att sluta separatfred med Östtyskland inom kort om inte västmakterna går med på hans ultimatum om att göra Berlin till en fri stad. Därefter kommer passagen från Västberlin till Östberlin istället att kontrolleras av Ulbricht.

13 augusti 1961: Rubrikerna på förstasidan löd: ”Extra luftbro insatt för ökad massflykt”, ”OS-stadion nödlogi”, ”Plötslig spärr runt Västberlin”, ”Nattligt beslut” och ”Två östflyktingar i minuten”. I artikeln skrivs att Warszawapaktens regeringar natten till den 13 augusti beslutade att införa effektiva kontroller längs gränsen mellan Västberlin och Östberlin och Östtyskland. I det nyhetstelegram som *Dagens Nyheter* utgår ifrån står det dock tydligt att de nya kontrollerna inte på något sätt kommer att störa den befintliga trafiken mellan Västberlin och resten av Västtyskland. Den stora mängden oroliga flyktingar beskrivs huseras i tillfälliga tältläger och några väntar på sina anhöriga, kanske i onödan om de råkat bli stoppade på väg mot väst. På en annan sida hittar man rubrikerna ”Skärpta kontrollen blev bumerang”, ”Ridå kring Östberlin med många kryphål”, ”Invalidflykt i rullstol” och ”Adenauer förordar exportstopp till öst 'Möte i september’”.

Vidare beskrivs att östtyskarna hittills mest försökt att stoppa flyktingströmmen med hjälp

av propaganda. Den kommunistiska tidningen *Neues Deutschland* sägs beskriva olika larmartiklar med händelser om barnarov och den övriga östtyska pressens nyaste kampanj handlar om att beskriva flykten som ”människohandel”. Stora grupper flyktingar beskrivs i artikeln vara lättade över att ha tagit sig över till väst samt vänta på ytterligare transporter västerut. En enorm upprustning i både Östtyskland och i den sovjetiska sektorn beskrivs som oroande men den östtyska generalmajoren Weiss säger till en östtysk veckotidning att ”Partiets och statens ledare har givit oss i uppdrag att under de närmaste veckorna militärs understödja kampen för ett fredsfördrag”.

9 oktober 1961: Rubriken löd: ”' Mötet Kennedy – Gromyko ett steg tillbaka'. Berlinmuren klar efter jättearbete. 'Slutet på meningsutbytet mer negativt än början'. 'Ul' – ny tidsenhet för östberlinarna. Ulbrichtmuren...”. Muren beskrivs nu vara färdigbyggd efter en enorm insats och med hjälp av mycket betong och cement. Resultatet sägs vara att man lyckats skilja över 3 miljoner berlinare från varandra och isolerat ytterligare 16 miljoner östtyskar från all kontakt med väst. Den enda kontakt som fungerar mellan öst och väst går via telegrafi och vissa beskrivs med hjälp av denna kommunikation avtala en tid och en plats så att de kan vinka till varandra från varsin sida om muren.

Svenska dagbladet:

14 augusti 1961: Rubriken på förstasidan: ”Östtysk folkpolis slog ned demonstranter”, ”Stegrad spänning i hela Berlin”, ”Gränsspärr hejdar flyktingströmmen” och ”Barrikader och pansar vid gränsen”. I artikeln beskrivs hur gränsen stängdes natten mot den 13:e samt att Västtyskland förklarar läget som ”mycket allvarligt”. USAs utrikesminister Rusk beskriver beslutet som en stor kränkning mot de överenskommelser som finns mellan öst och väst. ”Som en tjuv i natten har den östtyska kommunistregimen med ett slag gjort de 17 miljonerna östtyskar till fångar i ett jättestort koncentrationsläger. Här har, medan Berlin ännu sov, fullbordats en tragedi som kan få de allvarligaste konsekvenser. Mitt i Europa mitt i en stad med 3,3 miljoner invånare, har järnridån gått ned.” 50 000 östberlinare beskrivs hindras från att, från och med måndagen, åka till sina arbeten i Västberlin. En småskalig fortsatt flykt beskrivs även, dock med större risker och osäkerhet än före den utökade kontrollen vid gränsen.

21 november 1961: Rubriken löd: ”Öst befäster Berlinmuren”. I artikeln beskrivs hur en stor protest mot muren från 20 000 ungdomar slogs ner av västberlinska poliser. På måndagen ska byggnadsarbetare samt folkpoliser ha förstärkt den befintliga mur vid Brandenburger Tor med en ytterligare del som kallas ”fängelsemur”. Detta som svar på Västtysklands begäran ”muren måste

bort”. Trots att muren ständigt förstärks beskrivs att flera flyktingar ändå lyckats ta sig över gränsen, bland annat genom att korsa vattendrag, men att flera blivit beskjutna på vägen över. När denna aktion är till enda ska murens östra sida vara försedd med ”tre effektiva spärrzoner” för att förhindra fortsatt flykt.

Expressen:

13 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Ryska stridsvagnar stängde gränsen i Berlin imorse!”, ”Taggtrådsstängsel delar Öst- och Västberlin”, ”Östtyskland spärrade gränsen i natt”, ”Soldater bevakar gränsövergångarna”, ”Gränsområdet ser ut som ett härläger”. I artikeln beskrivs utförligt själva händelseförloppet när gränsen stängdes under natten mot söndagen. Stridsvagnar, taggtrådsstängsel och militärer som rev upp gatstenar mitt bland folk för att påbörja byggnationen av en barriär beskrivs vidare. Tretton övergångar sägs fortfarande vara öppna för västberlinare och utlänningar. Artikeln beskriver väldigt sakligt hur soldater bevakar gränsen samt att ingen östtysk legalt längre får ta sig över till Västberlin. ”I Västberlin förklarar myndigheterna på söndagsmorgonen att den nya kommunistiska gränsspärren, som kallas 'terroraktion', är ett nytt brott mot fyrmaktsöverenskommelserna om Berlin, som garanterar full rörlighet i hela staden.” Det svenska direkttåget från Stockholm till Berlin beskrivs fortsatt köra som normalt, trots rådande omständigheter.

14 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Rysk järnring kring Berlin”, ”Ryssarna omringar Berlin!”, ”Tusentals västberlinare vakade vid gränsen” och ”Östberlin vimlar av militär”. Artikeln beskriver situationen i Berlin med en enorm närvaro av både rysk och östtysk militär och polis. Den nu inhägnade sektorn beskrivs som ett koncentrationsläger och en rapport om att 150 personer lyckats fly genom att simma över en kanal som gick längs gränsen avges. I bilden på förstasidan skildras några östtyskar som vinkar till sina vänner som lyckats fly över till den västra sidan. En östtysk kvinna intervjuas och hon likställer Ulbricht med Hitler i och med att de båda förhindrar folk från att flytta sig på grund av sina egna förställning om vad som är bra för landet i fråga. Västmakterna beskrivs vara rädda för en revolt i Östtyskland men deras reaktioner på beslutet beskrivs bestå av avvaktande muntliga och skriftliga protester. Även industrin i Västberlin kommer att lida då deras vanliga arbetare från öst nu inte kan ta sig till arbetet längre. Berlin beskrivs som ”andningshållet” för det missnöjda folket i DDR. Ett uttalande beskriver Ulbrichts besluts som nödvändigt för att förhindra fler från att fly från republiken som varken är tysk eller demokratisk. En tidning i Berlin skriver ”Nu vet vi alltså hur en fri-stad-modell skulle se ut enligt Chrusjtjov. En fågelfri stad utlämnad till Ulbrichts folkpolis och folkarmé.”

15 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Västpolisen: Vi har aldrig varit så nära blodbad...Skräck för sovjetarmén hindrar revolt”, ”Järnridån byggs upp – av betong!”, ”Ulbricht gömmer sig för östberlinarna”, ”Visade sig – men bara för armén”, ”Flyktingarna kommer trots allt” och ”De kommer krypande och simmande”. I artikeln jämförs den sovjetiska sektorn med ett militärläger. Ulbricht beskrivs också ur ett östtyskt perspektiv och framställs som allt annat än en lämplig ledare. Hans starka inflytande från Sovjet och Chrusjtjov kritiserar och det påtalas även att han hittills inte valt att tala inför folket angående beslutet om ökad kontroll vid gränsen togs.

Aftonbladet:

13 augusti 1961: Rubriken löd: ”Järnridån har gått ner mellan Öst- och Västtyskland!, ”Ryskt pansar i Berlin”, ”Blixtaktion i morse för att stoppa flyktingströmmen”, ”Östtysk blixtaktion i morse stängde Västberlin”, ”Rysk pansar vid sektorgränsen” och ”Beväpnade folkpoliserna bygger barriärer av sten och taggtråd”. I artikeln beskrivs att sektorgränsen natten till den 13:e stängdes av östtyska polis militär. Gränsen stängdes för att hindra fortsatt flykt från öst till väst vilket enligt staterna i Warszawapakten ansåg kunde få enorma följder för den östtyska ekonomin och näringsliv. Taggtråd har rullats ut längs gränsen och vakter står redo att reagera på minsta motstånd. Dessutom berättas det att de många arbetare som pendlar från öst till väst nu är förbjudna att gå till sina jobb. På bilder visas hur östtyska kommunistiska folkpoliserna börjar bygga en barriär av sten och taggtråd och hur en officer inspekterar att arbetet blir korrekt utfört.

14 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Östberlin i järngrepp”, ”För sent! Fällan har slagit igen”, ”AB-medarbetare for i natt på östberlinska gator fulla av grå figurer som krampaktigt höll i gevär”, ”Folk höll sig inomhus fångslade i egen stad” och ”Västmakterna vill förhandla tror inte på folkresning”. I artikeln beskrivs Östtyskland som ett fängelse men avspärningarna ses som ökade trafikkontroller snarare än en begynnande Berlinmur. Kritik mot västmakternas obefintliga agerande kommenteras också precis som flera flyktingberättelser om folk som trots den ökade kontrollen lyckats ta sig över till väst de senaste dagarna.

15 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Berlin i dag är 'lugnt' på ytan – men i östzonen växer nu oron”, ”Simmade under vattnet nådde friheten”, ”Idag är det lugnt i härläget Berlin men minsta gnista kan utlösa explosion” och ”Västberlinarna manas: Lugn, framförallt lugn”. I artikeln beskrivs hur bilar natten till söndagen började stoppas vid gränsen mot Västberlin men att flyktingar fortfarande tar sig över genom exempelvis att simma över kanaler eller krypa i avloppsrör som leder till väst. Invånarna i Västberlin uppmanas till att ställa in demonstrationer och inte provocera östtyskar på

något sätt i detta känsliga läge. Ledarna på båda sidor är rädda för kaos och upplopp och detta bör undvikas till varje pris. Adenauer beskrivs ha sagt att läget i Berlin inte är en orsak för att få panik och att han tillsammans med sina allierade snart kommer att återfå kontrollen över situationen.

16 augusti 1961: Rubrikerna löd: ”Nu börjar även västberlinarna bli nervösa: 'Det här luktar Ungern'”, ”Willy Brandt talar på protestmöte i dag”, ”Inga starka motåtgärder att vänta från västern” och ”Tusentals som vill fly driver kring i Östberlin”. Artikeln beskriver hur västberlinarna börjar bli oroliga för att turister undviker Berlin och att det stora möte som ska äga rum kan ses som en provokation mot kommunisterna och att detta kan leda till att gränsen stängs helt och hållet. I dagsläget är bara passagen stängs för östtyskar och östberlinare. Själva avtalet om att dela in Berlin mellan vinnarna i andra världskriget kommenteras också kort och ses som ”en svår juridisk nöt att knäcka”.

Sammanfattning av innehållet i det svenska materialet:

Fokuset i de svenska artiklarna är hur den ökade kontrollen vid gränsen hindrar folk från att fly till väst. Redan i augusti förutspås att Chrusjtjov kommer att stoppa ”andningshållet” som Västberlin blivit. DDR har tidigare försökt att övertyga sin befolkning att inte fly genom propaganda men har nu blivit tvungna att genomföra ytterligare åtgärder. Den så kallade ”Ulbrichtmuren” innebär en kränkning mot de överenskommelser som finns mellan västmakterna med makt över Berlin. Avspärningarna beskrivs som en ”fängelsemur”, ”en kommunistisk gränsspärr”, ”terroraktion”, ”järnridå” och ”järnring”. Även ordet ”Berlinmur” finns med i materialet. Flera ur lokalbefolkningen intervjuas och ledare runt om i världens åsikter citeras och refereras. Arbetare beskrivs inte längre kunna pendla från öst till väst men tågtrafiken från Stockholm till Berlin beskrivs ännu vara oberörd trots omständigheterna.

3.1 Analys

Något som tidigt stod klart under mitt analysarbete var att ingen av artikelförfattarna verkar ha trott att den ökade kontrollen vid gränsen den 13 augusti 1961 skulle utvecklas till en Berlinmur som stod kvar i 28 år. Ordet mur förekommer inte alls i de östtyska artiklarna och väldigt sparsmakat även i de övriga ländernas artiklar. Det talas istället ofta om en ökad kontroll, avspärningar och en barriär. I alla artiklar beskrivs också att avspärningarna inte på något sätt är en önskad eller lämplig lösning på Berlinfrågan utan endast en tillfällig åtgärd för att kontrollera den akuta strömmen av flyktingar in till Västberlin. Samtliga aktörer verkar officiellt vara öppna för förhandlingar och de skyller ofta på varandra när den uteblivna lösningen av problemet diskuteras. Även inom

västmakterna beskylls oordningen under sammanträden och det dåliga samarbetet till att ha tvingat fram Östtysklands handlande rörande Berlin.

Gemensamt för artiklarna är också att det förekommer en hel del smutskastning och diverse strategier för att kritisera de andra aktörerna i konflikten. Detta kan klassas som horisontell intertextualitet i de fall där andra dagstidningar eller aktörer citeras eller refereras men det kan även handla om en maktstrategi i form av propagandaspridning. Speciellt i de östtyska artiklarna finns tecken på propaganda exempelvis i form av att Ulbricht hyllas överdrivet och att DDRs befolkning beskrivs som överlägset precis som deras ekonomi och industri. Dessutom övertygas läsarna om att den förstärkta gränsen mot väst är något positivt vilket det i verkligheten många gånger inte var, snarare tvärtom. DDR beskrivs ha segrat i frågan kring Berlin i och med beslutet kring den ökade säkerheten. Västtyskar och övriga västmakter beskrivs vara hemska människor som skyddsbarriären nu ska skydda det överlägsna östtyska folket ifrån.

Det finns många likheter mellan innehållet i de amerikanska och brittiska artiklarna. Östtyskarna beskrivs nästan uteslutande med namn som ”de röda” och ”kommunisterna”, poliser och vakter beskrivs som ”kommunistpoliser” och själva muren som en ”kommunistmur”. Inställningen till östtyskarna och synen på dem som undersåtar till Moskva stämmer överens i artiklarna från de båda länderna.

En annan likhet mellan flera av artiklarna från de fyra västländerna är att man tydligt informerar om att det endast är den östtyska befolkningen som blir påverkade av de ökade gränskontrollerna och inte varken turister eller allierade placerade i Berlin. Denna information var även med i Ulbricht och hans östtyska lednings officiella uttalande efter beslutet kring att stänga gränsen. Detta kan tänkas vara ett utstuderat drag från DDRs sida på grund av att man redan visste att väst inte var beredda att ta till några aggressiva åtgärder efter initiativet till en mur togs. De fyra ländernas artiklar delar även beskrivningar av att väst-sidan av muren representerar frihet och att östsidan representerar motsatsen.

Precis som i artiklarna i tidningarna från väst beskrivs i de östtyska artiklarna grundligt de åtgärder som trädde i kraft vid gränsen mitt i Berlin. Tidningarna från väst har dock en generell fokus på de flyktingar som antingen precis hunnit över innan de nya reglerna trädde i kraft eller på de stackarna som inte längre har möjligheten att fly. Det förekommer en mängd bilder på barn och gamla, vittnesskildringar om hur det ser ut i flyktinglägret i Västberlin och berättelser om hur östtyskar blev beskjutna på sin flykt över till väst. Själva hållningen till den begynnande muren är som natt och dag mellan de östtyska artiklarna och resten av materialet. Gemensamt är dock att båda sidor är väldigt tydliga med att Ulbrichts handlande inte under några omständigheter får eller kommer att påverka de allierades rörlighet i staden samt militärtrafik till och från Västberlin.

De svenska artiklarna visar tydligt deras ställningstagande mot DDR och kommunister. Sverige gick aldrig med i NATO och kommenterar därför inte direkt den aspekten av konflikten utan har istället ett svenskt perspektiv på händelserna. Innehållet i artiklarna behandlar dels händelserna i Berlin, beskriver ett internationellt perspektiv där man presenterar hur involverade länder som USA och Storbritannien reagerar på händelserna samt ger svenskarna relevant information om exempelvis kring att tågtrafiken från Stockholm till Berlin inte kommer att påverkas. Ulbricht kritiseras öppet och hans ledarskapskvaliteter anses vara allt annat än lämpliga.

De östtyska artiklarna har genomgående samma tema. Det är viktigt att informera läsarna om de nya regler de har att rätta sig efter och dessa regler motiveras utstuderat av orsaker som att man vill bevara freden eller skydda den starka östtyska ekonomin. Den aktör som får ta stor plats i de östtyska artiklarna är framför allt Ulbricht. Han beskrivs enbart i positiva ordalag och hans handlande beskrivs vara det korrekta och bästa för folket. När man refererar till andra världsledare görs det ofta i ett negativt sammanhang och ofta även för att förlöjliga dem.

Inte en enda gång nämns ordet ”mur” i de östtyska artiklarna. Det talas om en mängd andra synonymer och det verkar inte som att de östtyska journalisterna själva visste att muren inom kort skulle komma att befästas och förstärkas för att sedan stå kvar i nästan tre decennier. Avspärningarna ses som ett skydd mot det onda i väst, mot de militanta kapitalisterna som riskerar att förgifta östtyskar med sitt budskap.

Ingenstans i de östtyska artiklarna nämns befolkningens påverkan av den stängda gränsen utan informationen som finns manar till att folk ska ta det lugnt och att Ulbrichts handlande är till allas fördel. Det står uttryckligen att östtyskar inte längre kommer att få åka över till sina arbeten i Västberlin men att ingen kommer att stoppas vid gränsen om korrekt tillstånd innehas. I några östtyska artiklar nämns dock de många välutbildade pendlare som dagligen åker från öst till väst för att arbeta och de beskrivs ha fått en förvarning om de nya reglerna och blivit ombedda att fsest rån och med den 1 september frivilligt börja jobba i öst istället.

Västtyskland och regeringen i Bonn kritiseras hårt vid flera tillfällen i det östtyska materialet. De anses inte vara lämpliga ledare utan endast agera utifrån vad de övriga NATO-länderna, med USA i spetsen, önskar. Ungefär samma sak kan man däremot notera i det övriga materialet från de länder som i min analys får representera väst: USA, Storbritannien, Västtyskland och Sverige. I det materialet kritiseras DDR och Ulbricht för att endast agera utifrån vad Sovjet och Chrusjtjov önskar. Det världspolitiska klimatet under denna tid avspeglas alltså på ett nästan övertydligt sätt i mitt material. Det finns två läger när det kommer till Berlinfrågan och det är ungefär samma läger som under andra konflikter under kalla kriget, öst mot väst.

Östtyskland beskrivs vidare i det östtyska materialet som säkra på att deras handlingar i

augusti 1961 inte kommer att leda till någon större konflikt. Ulbricht citerades i en av artiklarna och menade att västmakterna blivit varnade en gång för mycket och att det nu var dags för DDR att agera utifrån vad som var bäst för dem. Kennedy beskrivs ha sagt att Berlin inte är värt ett tredje världskrig. Även i de västtyska artiklarna nämns flera gånger hur oenigheten mellan västmakternas ledare och oförmågan till att tillsammans komma fram till lämpliga beslut kan förklara varför DDR valde att agera utan ett godkännande från de övriga aktörerna med ett intresse i frågan. Västtyskland manar de andra västmakterna att samlas och agera mot DDRs beslut. Förmågan att ställa öst och väst mot varandra vinner båda sidor på genom att motståndarna i båda fall framställs i negativt ljus vilket i sin tur förstärker ens egen roll för sin egen sida i konflikten.

I materialet visas tydligt de olika ledarnas bakomliggande mål med den information som de väljer att gå ut med i artiklarna. Ulbricht ville bevisa att DDR agerade utifrån sina egna intressen utan Sovjets inblandande. Adenauer ville visa att NATO-länderna höll enad front. Kennedy ville befästa sin nya roll som president i USA. Chrusjtjov ville även han ha en del i frågan och påtala hur östblocket kunde konkurrera med andra stora gränsöverskridande samarbeten i världen. Spår av detta hittas i en mängd artiklar i mitt material.

Den brittiska, den amerikanska och den franska sektorn i Berlin höll ihop medan den sovjetiska sektorn till stor del höll sig för sig själv. Den enda orsak till att dessa fyra länder samarbetade i Berlin var på grund av utgången i andra världskriget. Bristen på gemensamma nämnare och målet om dominans i världen bidrog till en enorm konkurrens. Berlinkrisen och hur man valde att hantera händelserna runt augusti 1961 visar på en kraftmätning mellan framförallt Sovjet och USA, vilket också tydligt visas i artiklarna.

I de östtyska artiklarna beskylls problemet på västmakterna och deras svårigheter att komma överens och förstå DDR och Sovjets förslag på lösning i form av att tillåta dem att genomföra en separatfred med Tyskland samt att göra Berlin till en "fri stad". Västtyskland beskyller DDR för att ha gått bakom ryggen på alla andra inblandade samt att utan motstånd lyda Moskva. Varken Storbritannien eller USA beskrivs i artiklarna vara beredda på att bidra med den militära hjälp som Västtyskland bad dem om. Artiklarna från Sverige fokuserar istället mycket på det faktum att östtyskars frihet och fria rörlighet på grund av den stängda gränsen upphört.

Trots att de analyserade materialet är skrivet under samma dagar med ungefär samma information att utgå från skiljer sig informationen åt väldigt mycket. Jag har noterat att det ofta inte handlar om vilka uppgifter som presenteras i artiklarna, för det är relativt lika artiklarna emellan, utan skillnaderna ligger i vilken information man väljer att bortse från och inte ta med i artiklarna. Den utelämnade informationen verkar antingen ha blivit bortprioriterad för att den inte stärker ens vinkling på händelserna eller på grund av att journalisten inte hade mer specifik information vid

tillfället då artikeln tillkom.

Östtyskland och Östberlin beskrivs som ett stort koncentrationsläger i både de västtyska, brittiska och svenska artiklarna. Dessa tre länderna beskriver alla hur östtyskarna inte längre kan röra sig fritt och fly till friheten i väst. USA däremot fokuserar nästan uteslutande på att beslutet om att stänga gränsen är en kommunistisk handling och ett brott mot den överenskommelse mellan de fyra segrarmakterna efter andra världskriget.

I de östtyska artiklarna beskrivs hur beslutstagarna i DDR valt att genomföra dessa ändringar vid gränsen för att skydda befolkningen i öst. DDRs främsta mål är att skydda freden och därför undvika både ett inbördeskrig i Tyskland samt eventuellt ett större internationellt krig. De beskrivs vilja låta folket själva bestämma i frågan med hjälp av fria val.

De amerikanska artiklarna har en väldigt tydlig vinkling och benämner kommunister som huvudaktörer i konflikten kring Berlin och starten på byggnationen av Berlinmuren. En stor fokus ligger på de som tvingats fly från det strikta styret i öst och ännu större fokus ligger på de som tyvärr inte hann fly. Samtidigt som artiklarna visar empati för östtyskarna som nu är fast i ett kommunistiskt land utan möjlighet att längre fly diskuteras inte direkt vad USA och de övriga NATO-länderna kan göra för att hjälpa östtyskarna. Det nämns flera gånger i artiklarna från väst att Berlin och den av DDR förstärkta gränsen inte är en konflikt värd att riskera ett nytt tredje världskrig för. Västtyskland beskrivs vara en viktig del av västsamarbetet och deras rop efter hjälp benämns i de övriga ländernas tidningar men inga verkliga förslag på handling verkar finnas. Detta tas även upp i de östtyska artiklarna som hånar västmakternas oförmåga att samarbeta och komma fram till en lämplig lösning, varken före eller efter att DDR påbörjat bygget av Berlinmuren.

Någonting som bör tilläggas är att de östtyska artiklarna får representera hela östsidan i konflikten jag diskuterar då jag inte har några andra östländers artiklar att jämföra med. Den ursprungliga tanken var att låta artiklarna från de svenska tidningarna fungera som en neutral mitt i min analys, detta på grund av Sveriges uttalade neutrala hållning i själva konflikten kring Berlin. Dock har de svenska artiklarna visat många likheter med framförallt de amerikanska vilket kan förklaras på flera sätt. Dels kan vi skylla på att de svenska dagstidningarna kanske inte alltid hade en utsänd journalist på plats i Berlin som kunde rapportera mitt från händelsernas centrum och fick därför köpa in och använda sig av exempelvis amerikanska nyhetstelegram för att få ihop material till sina artiklar. Dels kan man förklara fenomenet med att Sverige kanske inte alls var speciellt neutralt under kalla kriget utan att man vände sig mot väst för att försöka säkra beskydd vid eventuella framtida konflikter i Europa och världen.

Hans Pålsson skriver i sin uppsats *mediahändelsen Berlinmurens fall*⁷³ att pressen var

---

73 <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1667258>

relativt överens i sin rapportering av då muren föll den 9 november 1989. Artiklarna han analyserade beskriver alla att Berlin och Tyskland äntligen enats, att familjer återförenats samt att det tyska folket fått sin efterlängtnade frihet. Med få undantag är också mitt material från väst överens om samma saker fast tvärtom: Berlin och Tyskland hade i och med muren på allvar delats, familjer splittras samt det tyska folket, åtminstone östtyskarna, förlorat sin frihet och fria rörlighet.

3.2 Slutsatser

Efter att ha undersökt hur rapporteringen av starten på byggnationen av Berlinmuren såg ut i mitt valda material står det klart att det till stor del informeras om samma saker i majoriteten av alla artiklarna. Det som skiljer dem åt är istället vilken information som man valt att utelämnat. De olika ländernas världspolitiska ställningstagande under 1961 visas tydligt i artiklarna och motsättningarna mellan öst och väst går som en röd tråd genom materialet. Min slutsats är att de olika ländernas politiska inställning i konflikten kring Berlin samt vilken information som fanns att tillgå i de olika länderna i hög grad påverkat hur rapporteringen ser ut. Det östtyska materialet skiljer sig på ett tydligt sätt från de övriga ländernas artiklar. Trots att man kanske presenterar samma information är inställningen till den begynnande muren och isoleringen från väst väldigt tydligt olika mellan artiklarna från väst och öst.

3.3 Diskussion

Precis som vid alla analyser är det svårt, om inte helt omöjligt, att förhålla sig objektivt till sitt material. Detta har jag försökt ha i åtanke under arbetets gång med en förhoppning att bibehålla ett så objektiva förhållningssätt som möjligt. Det resultat jag kom fram till var inte speciellt överraskande då jag redan innan jag påbörjade mitt analysarbete misstänkt att det skulle finnas en tydlig skillnad av innehållet i artiklarna från öst jämfört med de från väst. Dock hade jag en tanke om att skillnaderna skulle vara ännu större och jag blev lite förvånad av hur pass mycket information som presenterades på ungefär samma sätt i artiklarna från alla fem länderna.

Under historiens förlopp finns det många bevis på då man byggt murar för att hindra fortsatt passage över en gräns. Det finns både fall då man försökt hindra folk från att lämna eller från att attackera eller invadera. Kineserna byggde den kinesiska muren för att stoppa mongolerna och Hadrianus mur uppfördes i nuvarande Skottland av romarna för att hålla borta de vilda pikterna i norr. I mer modern tid kan vi tala om muren mellan Israel och Palestina samt om den hårt bevakade gränsen mellan Mexiko och USA. I dagens Europa har diverse gränser stängts eller fått ökad kontroll i ett försök att hantera den stora flyktingström från framförallt Syrien och omkringliggande länder. Diskussionen kring mer eller mindre fysiska murar och hur media väljer att rapportera kring

dessa är alltså en mer aktuell fråga än någonsin. Journalister kan tänkas vilja beskriva en sanning, vad som egentligen hände, på ett så utförligt sätt som möjligt. Det finns också andra som har sina ideologiska mål med sina texter och vill övertyga läsaren på ett eller annat sätt. Det handlar inte endast om en spegling av en viss ideologi utan kanske mer om tidningens läsare, genre eller mål med sitt skrivande.

Ett förslag på fortsatt forskning hade varit att jämföra hur mediabevakningen såg ut vid murens byggnation och vid murens fall. Man hade även kunnat studera vilka ideologiska tendenser som finns i rapporteringen av dessa händelser samt hur media kan tänkas ha påverkat östtyskar jämfört med västtyskar. Hur har Berlinmuren påverkat tyskars identitet och hur har i så fall media påverkat dem på olika sätt? Ett annat förslag hade varit att undersöka hur media rapporterar kring flyktingar och diverse avspärrningar idag jämfört med exempelvis på 1960-talet. Det finns mycket kvar att studera med det lämnar jag över till nästa person med intresse för ämnet.

4. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att redovisa hur artiklarna i mitt material rapporterade kring händelsen då Berlinmuren byggdes samt därefter resonera kring, jämföra och analysera om och i så fall hur informationen skiljer sig åt samt varför det kan tänkas vara så. Fokuset låg på att undersöka eventuella skillnader mellan öst och väst samt att titta närmare på hur artiklarnas ursprungslands världspolitiska ställningstagande under kalla kriget kan ha påverkat hur artiklarna skrevs. Min metod bestod av en textanalys där fokuset låg på att undersöka dels intertextuella spår i artiklarna samt att undersöka texternas tema och vad de egentligen försöker berätta.

Mina frågeställningar besvarades genom att jag konstaterade att rapporteringen skiljer sig något mellan länderna men att majoriteten av den viktigaste informationen kring starten av byggnationen av Berlinmuren återfinns i artiklar från samtliga fem länder. Skillnaderna mellan öst och väst, som min andra fråga handlade om, konstaterades också vara tydlig i materialet. Vilken information som utelämnas samt hur man väljer att motivera diverse handlingar och beslut visar tydligast skillnaderna mellan öst och väst och deras ställningstagande kring Berlinfrågan och kalla kriget i stort.

En mur har alltid två sidor och när det kommer till hur de analyserade artiklarna beskrev händelsen kring då Berlinmuren byggdes verkar även dessa berättelser ha två sidor beroende på om artiklarna publicerades i öst eller väst om muren. Dagstidningar och media i stort kanske inte alltid avser att berätta vad som egentligen hände utan snarare berätta vad de vill att folk ska få veta om vad som hände. Media är en mäktig aktör i världspolitiken och inte minst i samband med byggnationen av Berlinmuren blir detta väldigt tydligt.

Käll- och litteraturförteckning

Östtyskland:

http://1961.dra.de/fileadmin/files/222_ND_1961-08-13_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/223_ND_1961-08-14_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/224_ND_1961-08-15_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/225_ND_1961-08-16_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/226_ND_1961-08-17_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/227_ND_1961-08-18_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

http://1961.dra.de/fileadmin/files/228_ND_1961-08-19_001.pdf (Hämtad 2015-10-05)

<http://www.zeit.de/1961/23/alarmsignale> <http://www.zeit.de/1961/28/ruestung-durch-entruestung-getarnt> (Hämtad 2015-11-22)

<http://www.zeit.de/1961/32/wer-was-wo-warum> <http://www.zeit.de/1961/33/ostfeldzug-gegen-die-grenzgaenger> (Hämtad 2015-11-22)

<http://www.berlinermaueronline.de/archiv/innerstaedtische-grenze.htm> (Hämtad 2015-11-22)

<http://www.zeit.de/1961/34/so-wurde-ostberlin-besetzt/seite-2> (Hämtad 2015-11-22)

<http://www.zeit.de/1961/34/im-triumphzug-konrad-adenauers/seite-2> (Hämtad 2015-11-22)

http://www.zeitreisen.de/millennium/original_img/berliner_1961_1408.GIF (Hämtad 2015-11-22)

Västtyskland:

<http://www.bild.de/regional/berlin/news-inland/der-morgen-erwachte-und-berlin-war-geteilt-19375706.bild.html> (Hämtad 2015-11-25)

<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-32576657.html> (Hämtad 2015-11-25)

<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-43365737.html><http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-43366026.html> (Hämtad 2015-11-25)

<http://www.neukoellner.net/zeitreisen/50-jahre-mauerbau/> (Hämtad 2015-11-25)

USA:

<https://www.pinterest.com/pin/417216352950890237/> (Hämtad 2015-10-05)

http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/990813onthisday_big.html#article (Hämtad 2015-10-05)

<http://archives.chicagotribune.com/1961/08/13/page/16/article/display-ad-17-no-title/> (Hämtad 2015-10-05)

<https://news.google.com/newspapers?>

[nid=1144&dat=19610816&id=z3Y0AAAIAIBAJ&sjid=CZYEAIAIBAJ&pg=5377,113370&hl=sy](https://news.google.com/newspapers?nid=1144&dat=19610816&id=z3Y0AAAIAIBAJ&sjid=CZYEAIAIBAJ&pg=5377,113370&hl=sy) (Hämtad 2015-10-05)

Storbritannien:

<http://www.theguardian.com/theguardian/2009/aug/14/from-the-archive-berlin-wall> (Hämtad 2015-10-05)

http://87.252.58.4/ukpressonline/view/pagview/DExp_1961_08_14_001 (Hämtad 2015-10-05)

Sverige:

Artiklarna hittades genom sökning på: <http://tidningar.kb.se/?q=berlinmuren&from=1961-01-01&to=1962-12-31&sort=asc>

Artiklar från mikrofilmsarkivet på universitetsbiblioteket i Lund hämtade 2015-10-09:

Dagens Nyheter 1961-05-14 s. 8

Dagens Nyheter 1961-08-13 s. 1 & 8

Dagens Nyheter 1961-10-09 s. 8

Svenska Dagbladet 1961-08-14 s. 1

Svenska Dagbladet 1961-11-21 s. 1 & 8

Expressen 1961-08-13 s. 1, 6 & 7

Expressen 1961-08-14 s. 1, 2, 6, 7, 8 & 9

Expressen 1961-08-15 s. 10 + ett uppslag med bakgrundshistoria

Aftonbladet 1961-08-13 s. 1 & 4

Aftonbladet 1961-08-14 s. 1 & 5

Aftonbladet 1961-08-15 s. 1 & 5

Aftonbladet 1961-08-16 s. 1 & 5

LITTERATUR

- Altheide, David L., *Qualitative media analysis*, Sage, Thousand Oaks, Calif., 1996

- Ausland, John C., *Kennedy, Khrushchev, and the Berlin-Cuba Crisis 1961-1964*, Scandinavian University Press, Oslo, 1996

- Funder, Anna, *Stasiland*, Forum, Stockholm., 2005

- Handberg, Peter, *Släpp ingen levande förbi: berättelser från murens Berlin*, Natur & kultur, Stockholm, 2009

- Hellmark, Christer, Lindberg, Bernt & Nilsson, Karl-Ola, *Ni har väl läst tidningen idag?: [en kritisk analys av nyhetsförmedlingens innehåll och syften]*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1969

- Hellspong, Lennart & Ledin, Per, *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*, Studentlitteratur, Lund, 1997

- Sheffer, Edith., *Burned bridge: how East and West Germans made the Iron Curtain*, Oxford University Press, New York, 2011
- Taylor, Frederick, *Berlinmuren: historien om muren som delade en värld : [13 augusti 1961 - 9 november 1989]*, Forum, Stockholm, 2007

Elektroniska källor

- <http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A467449&dsid=-8317> (Hämtad 2015-11-08)
- <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1667258> (Hämtad 2015-11-08)
- <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=7762564&fileOid=7762582> s.19 (Hämtad 2015-11-08)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvalitativ-metod> (Hämtad 2015-10-04)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/andra-världskriget> (Hämtad 2015-11-10)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/potsdamkonferensen> (Hämtad 2015-11-10)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinblockaden> (Hämtad 2015-11-11)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinblockaden> (Hämtad 2015-11-11)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinfrågan> (Hämtad 2015-11-11)
- <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116211> (Hämtad 2015-11-17)
- <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/khrush.htm> (Hämtad 2015-11-17)
- <http://www.presidentialrhetoric.com/historicspeeches/kennedy/berlincrisis.html> (Hämtad 2015-11-17)
- http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=1473 (Hämtad 2015-11-17)
- <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinmuren> (Hämtad 2015-11-11)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/europa/berlinmuren.php> (Hämtad 2015-11-17)
- <http://www.berlinermauer.se/bakgrund.html> (Hämtad 2015-11-17)
- <https://www.berlin.de/mauer/geschichte/index.en.html> (Hämtad 2015-11-17)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/europa/berlinmuren.php> (Hämtad 2015-11-17)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/wp/osttyskland.php> (Hämtad 2015-12-08)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/vasttyskland.php> (Hämtad 2015-12-08)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/usa.php> (Hämtad 2015-12-08)
- <http://www.kalla-kriget.se/varlden/nato/storbritannien.php> (Hämtad 2015-12-08)
- <http://www.kalla-kriget.se/sverige/kalla-kriget-sverige.php> (Hämtad 2015-12-08)
- <http://www.dn.se/nyheter/varlden/ungern-har-paborjat-stangsel-for-att-hindra-immigranter/> (Hämtad 2015-12-14)